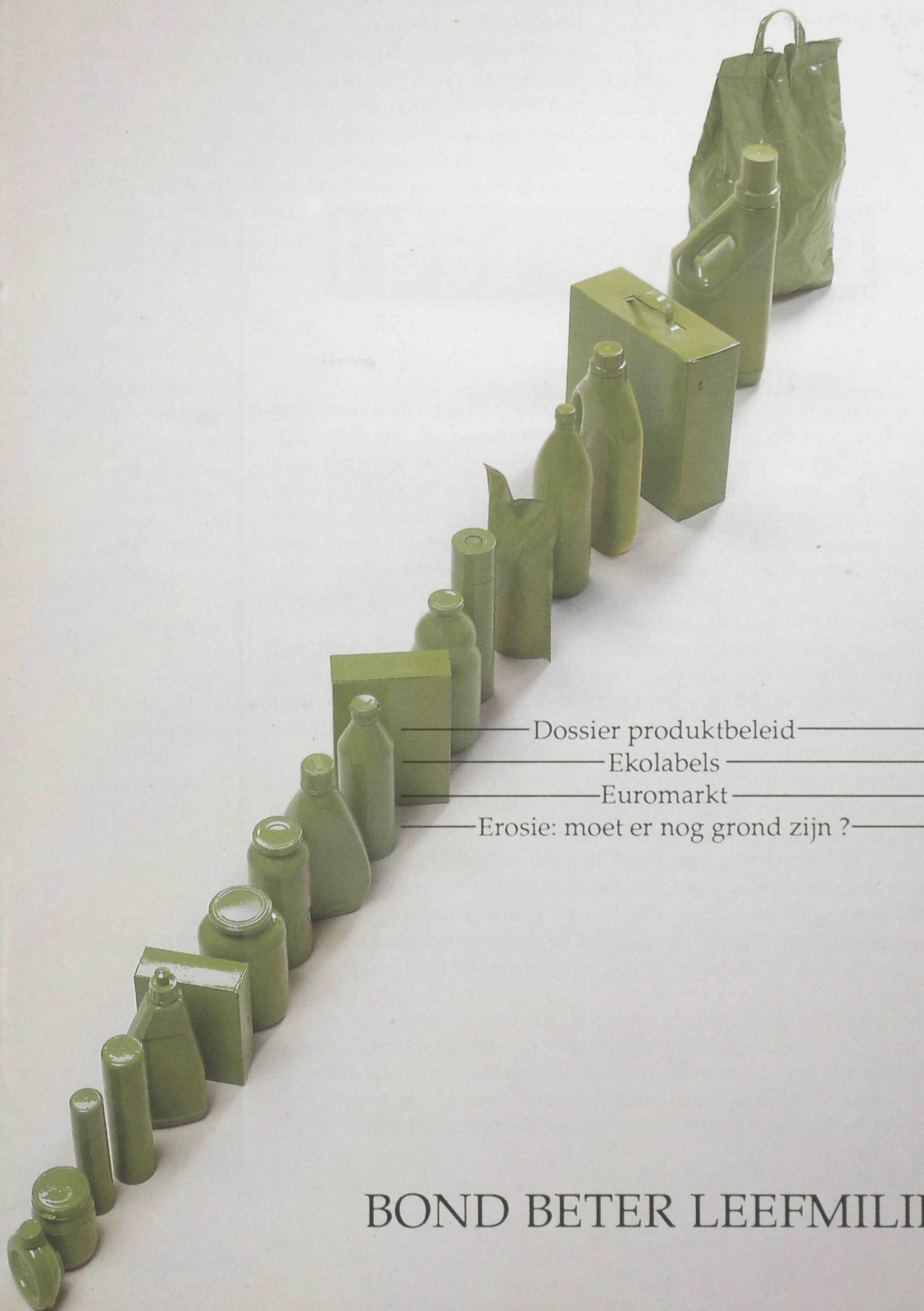

MILIEURAMA

AFGIFTEKANTOOR
BRUSSEL 4

▪ MAANDBLAD ▪ 10e JAARGANG ▪ JUNI 1990 ▪

— Dossier produktbeleid —

— Ekolabels —

— Euromarkt —

— Erosie: moet er nog grond zijn ? —

BOND BETER LEEFMILIEU . 6

Inhoud

<i>Inhoud en Editoriaal</i>	2	<i>Frontlijn: De slag om de blauwe vlag</i>	20
Dossier produktbeleid:		Erosie: moet er nog grond zijn?	22
Proper Produkt Principe	3	Op de loop voor 't vuil	25
Ekolabels: groen achter de oren	8	De tropen naar de kloten	27
Euromarkt 92: snel zonder grenzen	13	<i>Korte berichten</i>	32
Elk kommerçantje zijn konvenantje	18	<i>Boek en milieu</i>	33
<i>Flitsen</i>	12	<i>Puzzelen</i>	34
<i>Wet en Pers</i>	17	<i>Kalender & kolofon</i>	35

Editoriaal

Dat voorkomen beter is dan genezen, daar twijfelt geen mens aan. Ook de politikus of de beleidsvoerder niet, zo kunnen we tenminste opmaken uit de talrijke plannen, verklaringen en geuite intenties aangaande een verbeterd milieubeleid die de burger trachten te overtuigen. Deze betrachting is blijkbaar nodig want diezelfde burger wordt steeds duidelijker dat het milieubeleid gekenmerkt wordt door een gebrek aan konkretisering van een preventief beleid. Alle mondelinge en geschreven beloftes ten spijt richt de overheid nog steeds de meeste aandacht naar het saneren.

Er bestaat nochtans een mogelijkheid om een uiterst doeltreffend preventief milieubeleid uit te bouwen. Deze bestaat erin te vertrekken van de simpele vaststelling dat het produkt, als aangeboden resultaat van een productieproces én als middel om een behoefte te bevredigen, in feite de bron is van de gehele vervuilingsproblematiek. Het beleid gekaderd in een dergelijk perspectief is een produktgericht milieubeleid. Men tracht hiermee zowel de hoeveelheid als de kwaliteit van produkten te controleren of zelfs te wijzigen, met het oog op het op peil houden of verbeteren van onze leefmilieukwaliteit. Tegelijkertijd wordt de gehele maatschappij betrokken bij het milieubeleid: overheid, producenten en konsumenten, de drie klassieke groepen van onze maatschappelijke huishouding. Dat de groep van de konsumenten hierbij een belangrijke positie kan innemen, is een interessant gegeven.

In het dossier van dit nummer worden enkele vormen en mogelijkheden van een produktgericht beleid belicht. Hieruit zal onder meer blijken dat in bepaalde gevallen het sensibilizeren en zelfs mobilizeren van producenten en konsumenten vereist zijn. Dit is een nieuwe situatie en daarom een nieuwe uitdaging voor de overheid.

Herman Gobel

P.P.P.

Proper Produkt Principe

Het milieubeleid staat de jongste maanden in het middelpunt van de belangstelling. Her en der worden bijna met de regelmaat van een klok beleidsvoorstellen naar voor gebracht. Meestal staat de term "vernieuwd milieubeleid" dan voor een verzameling voorstellen tot het uitbreiden of wijzigen van de bestaande reeks reglementen en structuren. Soms echter duiken minder gebruikelijke termen op die duiden op een meer planmatige aanpak. Zo spreekt men al eens van een "vergunningenbeleid", "marktkonform beleid" en "produktbeleid". Telkens slaan ze op een specifieke aanpak van het milieubeleid, waarbij dit beleid in een ander perspectief wordt geplaatst. In dit artikel gaan we na waarvoor de term "produktbeleid" binnen de milieubeleidssfeer in feite staat.

Vraagkwantiteit en aanbodkwaliteit

Een beleid wordt steeds gekenmerkt door een geheel van doelstellingen die men met bepaalde middelen tracht te bereiken. Doorgaans noemt men die middelen de "instrumenten" en de verzameling ervan het "instrumentarium" van het beleid.

Het instrumentarium van het milieubeleid - om precies te zijn het "milieuhygiënebeleid" - deelt men veelal in in drie categorieën instrumenten zijnde:

1. de fysieke reguleringen;
2. de financiële reguleringen;
3. de sociale reguleringen.

Dit gebeurt vanuit een bepaalde invalshoek, met een bepaalde visie. Men stelt namelijk dat de overheid de activiteiten die leiden tot vervuiling of aantasting van het leefmilieu en haar functies, moet leiden en regelen. Zo bepaalt men normen voor de werking van vervuilende bedrijfsinstallaties en dient de exploitant over een vergunning te beschikken (fysieke

regulering). Of men heft een hogere taks op loodhoudende benzine om de loodvrije versie aantrekkelijker te maken (financiële regulering). De overheid kan ook door bij voorbeeld spotjes op de televisie uit te zenden, de mensen proberen ervan te overtuigen het afvalglas naar een container te brengen (sociale regulering). Men tracht dus als het ware het beleid op een dusdanige manier te orga-

nizeren dat bepaalde activiteiten binnen het maatschappelijk, voornamelijk economisch gebeuren aan banden worden gelegd of worden omgebogen in een meer milieuvriendelijk gedrag. Deze visie is veelgebruikt en perfect verdedigbaar. Maar er bestaan ook andere invalshoeken van waaruit een milieubeleid kan worden opgebouwd.

Toen enkele duizenden jaren geleden een holbewoner honger had of zijn geitevellen lendendoek aan vervanging toe was, nam hij pijl en boog en schoot een geit. Wanneer de moderne mens ontdekt dat de koelkast niet veel eetbaars meer bevat, neemt hij de portemonnee en gaat naar de supermarkt om een voorraad in te slaan. In feite gaat het hier om hetzelfde fenomeen: de mens bevredigt een behoefte. Op dat gebied is er dus niets veranderd. Wat er wel is veranderd zijn de omstandigheden. Ontelbare activiteiten zijn nodig geweest opdat de hedendaagse westerling in staat zou zijn om zijn behoeften te bevredigen. Vervoer, kledij, winkelruimte, verpakking, het produkt zelf, de eventuele verdere bereidingsmiddelen: al deze elementen zijn het resultaat van soms heel complexe processen. De totaliteit van dit alles vormt het zogenaamde economisch gebeuren. Geheel het economisch gebeuren is er als het ware op gericht aan de behoeften van het individu te voldoen. En dit laatste gebeurt door het zich aan-schaffen van een produkt hetgeen zowel een fysisch goed als een dienst kan zijn. Een eenvoudig gesteld vormt de vraag naar al deze eindprodukten de reden van het economisch gebeuren. Geen aanbod zonder vraag! Vanuit deze optiek lijkt het voor de hand te liggen dat men een milieubeleid kan laten werken via de produkten. Zij kunnen immers, elk apart, worden gezien als de samenvatting, het symbool voor een geheel van activiteiten dat nodig was om het specifieke produkt te realiseren. Een milieubeleid dat een dergelijke visie aanhoudt, noemt men een produktgericht milieubeleid of kortweg een produktbeleid.

Met een produktbeleid zal de

overheid trachten dezelfde doelstellingen te realiseren als van enige andere milieubeleidsvorm, met name de bescherming van ons leefmilieu. Alleen zal nu het aksent worden gelegd op het controleren van de milieubelastende activiteiten door eisen te stellen in verband met de kenmerken van produkten. Men kan ook deze kenmerken als reden nemen om te trachten de vraag naar die produkten te verminderen. Elk van deze twee ingrepen situeert zich in een verschillende fase van de produktlevenscyclus en heeft een verschillend aspekt. Het controleren van de milieubelastende aktiviteit heeft te maken met de kwaliteit van een produkt. De eisen worden gesteld vooraleer het produkt op de markt komt: hier wordt het aanbod geviseerd. We kunnen dit ingrijpen "buiten de markt" noemen omdat het op geen enkele manier het konsumentengedrag (het reageren op het aanbod of het uiten van de vraag) wil wijzigen. Anderzijds kan de overheid trachten de vraag te beïnvloeden "in de markt". Hierbij gaat het dan om de kwantiteit van de verhandelde produkten.

Het overheidsingrijpen "buiten de markt"

Deze soort van ingrepen is een vorm van de eerder vermelde fysieke regulering. Het doel - het beschermen van het leefmilieu en het op peil houden van haar kwaliteit - wordt vrij direkt nagestreefd. De overheid gaat na welke stoffen of scheikundige verbindingen bepaalde gevaren inhouden voor het leefmilieu en beslist eenvoudigweg dat de schadelijke soorten niet meer mogen worden gebruikt bij het fabriceren van produkten. Of ze stelt dat de samenstelling van de verschillende

bestanddelen in een bepaalde verhouding moet staan. Eventueel kunnen konstruktie- en zelfs gebruiksnormen worden opgelegd. Kortom, men streeft ernaar produkten voort te brengen die gedurende de totale levensloop zo weinig mogelijk milieubelasting veroorzaken.

Om van een produktbeleid te kunnen spreken moet men het geheel wel in een produktperspektief plaatsen. Men bekijkt het produkt en de samenstelling ervan en bepaalt dat stof X en Y niet meer aanwezig mogen zijn in het produkt. In het andere geval waarbij men vanuit de overheid verordent dat die stoffen X en Y nooit meer mogen worden gebruikt of slechts in beperkte en gekontroleerde mate, los van de toepassing in een bepaald produkt, spreekt men van een "stoffenbeleid". Legt men verplichtingen op i.v.m. de te gebruiken installaties dan gaat het eventueel om een "vergunningenbeleid". Het kind moet een naam hebben.

Konkreet gezien bevat een produktbeleid "buiten de markt":

1. Verbodsbepalingen voor het gebruik van schadelijke stoffen in bepaalde produkten.

Dit is een vrij doortastende en duidelijke maatregel. Het gebruik is verboden, het wel gebruiken wordt gesanktionéerd. Als voorbeeld kunnen we het verbod op het gebruik van PCB's aanhalen.

2. Verbodsbepalingen voor het overschrijden van een bepaalde hoeveelheid van een stof in bepaalde produkten.

Deze maatregelen zorgen ervoor dat per produkt een maximale, aanvaardbare hoeveelheid schadelijke stoffen in de gebruikerssfeer komt en tijdens of na het

gebruik aan het milieu wordt afgegeven. Zo is bij voorbeeld het loodgehalte van benzine bij koninklijk besluit bepaald.

3. Gebodsbepalingen voor de konstruktie van bepaald produkten.

De overheid voorziet dat bepaalde toestellen op een specifieke manier moeten worden gekonstrueerd, teneinde de schade aan het milieu die kan ontstaan bij het gebruik, te elimineren of te verminderen.

4. Gebodsbepalingen voor het gebruik van bepaalde produkten.

De overheid volgt het produkt in zijn verdere levenscyclus. Heel algemeen gezien zou hieronder de regel kunnen vallen dat afval achterlaten verboden is. Een konkreter voorbeeld is de verplichting voor zeeschepen om een oliejournaal bij te houden. Aldus kan men volgen waar het produkt zich bevindt om een eventueel "verdwijnen" ervan ten laste te kunnen leggen van de onvoorzichtige gebruiker.

Een minder gebruikelijke maar daarom niet minder interessante vorm van produktbeleid buiten de markt is het afsluiten van een overeenkomst met de producenten in verband met het gebruik van stoffen of zelfs met de fabrikage van produkten. Deze vrijwillige overeenkomsten worden behandeld in het vierde artikel van dit dossier.

Het overheidsingrijpen "in de markt"

Met "in de markt" bedoelen we dat de overheid bepaalde maatregelen kan nemen zodat het spel van vraag en aanbod dat de markt kenmerkt enigszins en in een vooraf bepaalde mate wordt gewijzigd. Die wijziging is nodig omdat een bepaald produkt, ook al bevat het niet echt een grote dosis schadelijke stoffen, toch bij voorkeur minder gebruikt zou

moeten worden. Bij voorbeeld omdat het produktieproces erg milieubelastend is of omdat de verpakking voor problemen zorgt bij de verwerking. Een eenvoudige verbodsbepaling is in dat geval niet de ideale en meest haalbare oplossing. Men kan er echter wel voor zorgen dat de konsument er door bepaalde prikkels wordt toe aangezet om uit te kijken naar alternatieve produkten of zelfs om af te zien van de aanschaf van een dergelijk produkt. Het uitzenden van deze prikkels kan georganiseerd worden door de overheid, hetgeen voor een deel de inhoud van het produktbeleid zal vormen.

Om terug de draad op te nemen met de reguleringsvormen uit de inleiding : het overheidsoptreden in de markt kan zowel een vorm van financiële regulering zijn als een vorm van sociale regulering. In het eerste geval kan er een heffing worden geheven op een milieu-onvriendelijk produkt of een subsidie worden gegeven aan (de aankoop van) een milieuvriendelijk produkt. In het tweede geval zorgt de overheid ervoor dat de potentiële aankoper voldoende geïnformeerd is over de schadelijke aspecten verbonden aan het milieu-onvriendelijk produkt.

De milieuvriendelijkheid van een produkt hangt af van vele factoren en de evaluatie van al die factoren afzonderlijk en als geheel is geen sinekure. Temeer omdat de absolute milieuvriendelijkheid zelden zal voorkomen en men dus relatief te werk moet gaan. Dit betekent dat men uiteindelijk voor die produkten zal opteren waarvan de milieuschadelijke effecten minder ernstig zijn dan van soortgelijke produkten. Maar ook deze benadering brengt problemen mee. Dit veronderstelt immers dat elk pro-

dukt in een bepaalde verzameling soortgelijke produkten, een produktgroep, kan worden ondergebracht. Wat is de definitie van een dergelijke produktgroep en hoe wordt die bepaald ?

De gehele aanpak steunt op twee pijlers : een funktionaliteitskriterium bij het indelen van produkten in produktgroepen en een multi-kriteria benadering bij de beoordeling van de milieuvriendelijkheid.

Het funktionaliteitskriterium stelt dat men het ene produkt steeds kan vergelijken met het andere wat het doel betreft : elk produkt dient immers om een bepaalde behoefte te bevredigen. Het komt er dus op aan het uiteindelijke doel te omschrijven om een verzameling van produkten die dezelfde funktie moeten vervullen, af te kunnen bakenen. Dit in theorie sluitend criterium blijkt in praktijk toch ook weer voor problemen te zorgen. Is een kwikloze batterij die toch cadmium bevat, het milieuvriendelijk alternatief voor kwikhoudende batterijen of is het eerder de zonnecel ? Of dient men nog verder te gaan en zelfs de plastic elementen van de cel te verwerpen en enkel voor mechanische toestellen te opteren ? Het criterium om produkten bij een produktgroep te rangschikken zal uiteindelijk een pragmatische aanpak vereisen. Niets wijst er echter op dat dit een hypoteek legt op het systeem.

Eens de produktgroep is afgebakend moet men het kaf van het koren scheiden : welke produkten zijn wegens hun milieuvriendelijkheid te verkiezen boven de andere. Een mogelijkheid hiertoe vormt de zogenaamde multi-kriteria benadering. Deze methode vertrekt van de idee dat elk produkt een zekere levenscyclus kent.

Er is de grondstofwinning, de produktie, de distributie, het gebruik en de verwijdering na gebruik. Gedurende al deze fazen ontstaan activiteiten die milieubelastend kunnen zijn. Zo zal het delven van grondstoffen soms een aanzienlijke natuurschade veroorzaken. Bij de produktie kunnen schadelijke gasemissies optreden. Het gebruik van het produkt kan zelf ook bepaalde emissies of vormen van hinder meebrengen. Eens het niet meer zijn funktie kan vervullen wordt het produkt "afval" en dit is op zichzelf al een milieuprobleem. Bij de multi-kriteria benadering stelt men een tabel op waarin per levenscyklusfase de diverse milieu-effecten (verbruik van grondstoffen, energieverbruik, emissie in de lucht, waterlozing, geurhinder, geluidshinder, probleemafval...) worden opgetekend. Door aan al deze aspecten een bepaalde beoordeling toe te kennen kan men een eindbeoordeling geven. Wanneer dan de eindbeoordelingen per produkt tegen elkaar worden afgewogen heeft men een beeld van welke produkten milieuvriendelijker zijn dan andere binnen een bepaalde produktgroep. Uiteraard zal ook hier een zeker pragmatisme nodig zijn. Sommige op het eerste gezicht onvergelykbare elementen zullen moeten vergeleken worden om tot een beoordeling te komen. Het pragmatisme mag echter ook niet te ver gaan. Om per produktgroep toch een uitverkoren produkt te kunnen hebben zou men wel eens geneigd kunnen zijn de normen te verlagen of te verhogen tot er aan voldaan wordt. Dit is uiteraard uit den boze. Vooraf moet de beoordelende organisatie normen opstellen, gekoppeld aan de uitdrukkelijke eis dat men deze nooit zal overschrijden.

Een vereenvoudigd voorbeeld: vergelijken we even twee soorten batterijen: de kwikhoudende alkaline-batterij en de nikkel-cadmium-batterij (Ni-Cd). Kwik is schaarser dan cadmium of nikkel: vanuit schaarste oogpunt valt Ni-Cd dus te prefereren. Bij de bewerking of het gebruik treden er geen noemenswaardige verschillen in milieu-effecten op. Het gebruik is inzake prijs vergelijkbaar, zij het dat er toch een licht voordeel is voor de Ni-Cd-batterij. Wat betreft afval valt op te merken dat alkaline-batterijen schadelijker zijn voor het milieu. Op basis van dit overzichtje, en op voorwaarde dat alle elementen in rekening zijn gebracht, kan men dus besluiten dat de Ni-Cd-batterij milieuvriendelijker is dan de kwikbatterij. En toch moet men opletten met deze relativiserende houding: het is genoegzaam bekend dat cadmium eveneens een erg schadelijke stof is. Indien bepaalde normen die het Cd-gehalte aanvaardbaar maken, zijn overschreden, kan en mag de Ni-Cd-batterij geen milieuvriendelijk imago krijgen. Eens het voor de overheid duidelijk is geworden welke produkten eventueel moeten gepromoot worden en welke af te raden zijn, kan zij haar produktbeleid "in de markt" uitwerken.

Indien de overheid financiële prikkels wil gebruiken om de vraag naar een bepaald produkt te wijzigen, kan zij ofwel heffingen opleggen bij de aankoop van het produkt, ofwel de produktie of distributie subsidiëren zodat de verkoopprijs daalt. Dit laatste resulteert in een lagere verkoopprijs voor het milieuvriendelijke(ke) produkt. Een andere methode is die van het statiegeld: de

aanschaffer van een milieubelastende stof of dito produkt betaalt een bepaalde som geld die hij pas terugkrijgt wanneer hij de stof of het produkt op een reglementaire manier van de hand doet. Aangezien bij deze instrumenten de portemonnee wordt geviseerd, is de kans op succes reëel. Het is en blijft immers een feit dat het milieuvriendelijk bewustzijn op tijd en stond met klinkende munt moet worden wakker gehouden! Het beste voorbeeld hierbij is het succes dat loodvrije benzine kent. De idee om een heffing op het watergebruik te leggen past ook in dit kader. Drinkbaar water is een produkt en wordt bijna per definitie gebruikt om vervuild te worden. Een heffing op het watergebruik lijkt dus een zeker te verdedigen maatregel omdat dit het soms nodeloze gebruik van drinkwater zou kunnen beperken. Ook een systeem van stofstatiegeld bij zware metalen verdient aandacht.

De tweede reguleringsmethode - de "sociale" versie - bestaat erin dat de overheid ervoor zorgt dat de potentiële konsument voldoende informatie krijgt toegespeeld omtrent de onschadelijkheid van sommige produkten. Hopende dat het milieubewustzijn toch enige invloed heeft, kan men veronderstellen dat de konsument de aankoop van milieu-onvriendelijke produkten zal mijden. Deze informatie kan worden geleverd onder de vorm van een zogenaamd eko-label, een aanduiding op het produkt waaruit de konsument kan opmaken dat het betreffende produkt door een officiële instantie als milieuvriendelijk wordt erkend. De tweede bijdrage aan dit dossier gaat hier nader op in.

Een produktgericht beleid in België

Vooreerst de opmerking dat het inderdaad voor een groot deel om een produktbeleid in België gaat. Een gewest mag de Belgische economische unie niet in het gedrang brengen. Dit komt erop neer dat normerende bepalingen omtrent produkten die in het ganse land worden verkocht, niet mogen verschillen van gewest tot gewest.

Een echt produktbeleid, dit wil zeggen een milieubeleid dat wordt uitgebouwd vanuit een produktperspektief, bestaat niet in België. Hier en daar kwamen binnen het tot nu toe gevoerde milieuhygiënebeleid wel reglementen en bepalingen tot stand die onder de noemer "produktbeleid" zouden kunnen worden gerangschikt. Zij kwamen tot stand door het pragmatisme dat ons milieubeleid kenmerkt en zijn geen resultaat van een echt planmatige aanpak. Het loont wel de moeite eens op zoek te gaan in de milieuwetgeving naar dergelijke regels.

Binnen de sektor lucht van de milieuwetgeving vinden we diverse bepalingen die de samenstelling van fossiele brandstoffen vastlegt. Daarnaast zijn er konstruktie-eisen voor verbrandingsinstallaties en benzinemotoren. Ter bescherming van het oppervlaktewater bepaalt een koninklijk besluit de graad van biologische afbreekbaarheid van oppervlakte-actieve stoffen in detergentia. Wat afval betreft kan de Vlaamse executieve regels uitvaardigen die de verkoop regelen van milieuschadelijke produkten. De geluidshinder wordt - theoretisch - beheerst door diverse bepalingen onder meer voor auto's, brom- en motorfietsen, vliegtuigen, bouwterreinmateriaal en gazonmaaiers. Ten-

slotte zijn er uiteraard bepalingen in verband met toestellen die ioniserende of niet-ioniserende stralen uitzenden en is er een ganse reeks wetten en besluiten die de materie "gevaarlijke stoffen" regelen.

Er werden recentelijk twee initiatieven genomen die een aanzet kunnen vormen tot een echt produktbeleid. Er is vooreerst het voorontwerp van wet betreffende de normen voor chemische stoffen, preparaten en produkten, ingediend door staatssekretaris Miet Smet. Dit voorontwerp wil aan de koning (via koninklijke besluiten) de macht geven een-vormige normen vast te stellen voor de bedoelde stoffen en produkten. Daarnaast is er ook een wetsvoorstel van Agalev-Ecolo dat een keurmerkregeling (ekolabel) wil instellen.

Het invoeren van produktnormen, het ruimer toepassen van statiegeld en de mogelijkheid onderzoeken van het gebruik van stofstatiegeld, het hanteren van fiskale instrumenten om bepaalde milieuvriendelijke installaties (katalysator) te stimuleren en het voeren van onderhandelingen met de verpakkingsektor zijn de meest in het oog springende vormen van produktbeleid zoals aangekondigd in het Milieubeleidsplan van gemeenschapsminister Kelchtermans.

Op internationaal vlak is vermeldenswaard dat Europa 1992 (de zogenaamde eenheidsmarkt begin 1993) de kans biedt om bepaalde heffingen op te leggen teneinde milieuvriendelijke produkten aantrekkelijker te maken (via een systeem van verlaagde B.T.W.). Er zal een grotere concurrentie ontstaan tussen de producenten van alle lidstaten. Insiders zijn van

oordeel dat dit ongetwijfeld ertoe zal leiden dat, wegens het groeiend milieubewustzijn van de konsument, de lat zo hoog zal komen te liggen als bepaald door de meest milieuvriendelijke producent. Of deze hoop gerechtvaardigd is, zal de toekomst echter moeten uitwijzen, want voor velen, en dus ook voor de konsument, is de ganse milieuproblematiek nog steeds een "ver van m'n bed show".

Herman Gobel

Referenties

- DE BRUIJN, T., e.a., *Huishoudelijke produkten en milieuhygiëne*, Centrum voor Milieukunde, Leiden 1985
- DE PUE, E., e.a., *Milieuzakboekje 1989*, Kluwer Rechtswetenschappen, Antwerpen 1990
- HOMMES, R.W., Produktbeleid, een strategische keuze, in : *Instrumenten voor milieubeleid*, (red. H. Bezemer, e.a.), Samson H.D. Tjeenk Willink, Alphen aan den Rijn, 1988, pp. 133-136
- JANSE, P., e.a., *Milieubeleid via de portemonnee*, Stichting Natuur en Milieu, Utrecht, 1985
- KELCHTERMANS, T., *Milieubeleidsplan en natuurontwikkelingsplan voor Vlaanderen, voorstellen voor 1990-1995*, Brussel, 1990
- KORTMAN, J.G.M., MUIS, H., Naar een produktgericht milieubeleid, *Milieu 1990/2*, pp. 38-42
- SPRONG, W.J.M., Een produktgerichte benadering in het milieubeleid, in : *Instrumenten voor milieubeleid*, op. cit., pp. 164-168
- VERMEULEN, W.J.M., Het economische en communicatieve sturingsmodel : alternatieven voor een regelgeving in het milieubeleid ?, in : *Milieubeleid, theorie en praktijk*, (red. P. Glasbergen), VUGA, 's-Gravenhage, 1989, pp. 171-193
- ZEGERS, R., Produktgericht milieubeleid en doe-het-zelf artikelen, in : *Limburgs Milieu*, maart 1990, pp. 21-25

Ekolabels: groen achter de oren

Tegenwoordig zijn ze in alle grootwarenhuizen te vinden: produkten met een "groen" kleurtje die, als je de producenten ervan mag geloven, een flinke bijdrage kunnen leveren in het streven naar een schoner milieu. Konsumenten die milieubewust willen kopen, zullen deze initiatieven om via een "groen" label (ekolabel) milieu-informatie over produkten te verschaffen, ongetwijfeld verwelkomen. Maar de "groene marketing" dreigt te ontsporen en te verworden tot een pure publiciteitsslag waarbij iedere producent zijn produkten zonder duidelijke argumenten als nog "groener" aanprijst. De konsument dreigt hierbij door de bomen het bos niet meer te zien en bovendien is het gevaar voor een vervlakking van het begrip "milieuvriendelijk" reëel. Een officieel erkend ecolabel zou in dit verband de "groene marketing" in goede banen kunnen leiden. Dergelijk label kan trouwens een krachtig instrument zijn voor sociale regulering bij het produktbeleid. In dit artikel wordt nader ingegaan op de mogelijkheden, gevaren en vereisten voor het sterk in de belangstelling staande ecolabel.

In het vorige artikel werden de drie categorieën instrumenten die de overheid bij het produktbeleid kan hanteren besproken. Een systeem van ekolabels past hierbij in de categorie "sociale regulering", waarbij de overdracht van informatie, kennis en waarden centraal staat. Een ecolabel richt zich in dit verband op het koopgedrag van de konsument en wil dit in milieuvriendelijke zin beïnvloeden. Dit door het geven van informatie over de milieuvriendelijkheid van bepaalde produkten en/of diensten aan

de konsument. Het groeiend milieubewustzijn van de konsument maakt hierbij dat hij informatie over de schadelijke gevolgen van bepaalde produkten voor het leefmilieu naar waarde weet te schatten. Bijgevolg zal hij als vragende partij na het verkrijgen van deze informatie een andere houding aannemen, wat dan weergevolgen heeft voor de producent.

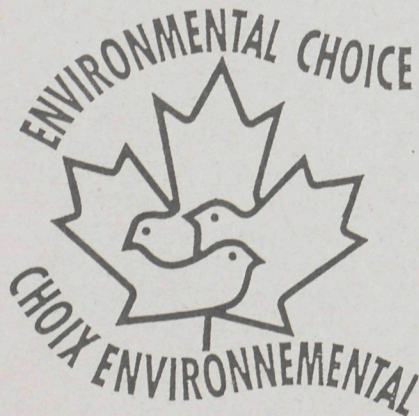
Van de wieg tot het graf

De grote vraag is natuurlijk welke produkten vanuit milieu-oogpunt door de beugel kunnen en een ecolabel verdienen. Hiervoor moeten, zoals in het vorige artikel reeds beschreven, alle milieu-aspekten doorheen de ganse levenscyclus van het produkt beoordeeld worden en vergeleken met gelijkaardige produkten. Men vergelijkt produkten dus binnen een produktgroep (een groep produkten die eenzelfde functie vervullen). Dit is zeker geen sinekure. Over de onderlinge vergelijkbaarheid van produkten zal zeker nog

een hartig woordje gediskussieerd worden. Neem bij voorbeeld een auto met katalysator. Vergeleken met een gewone auto is hij relatief milieuvriendelijk. Vergelijkt men hem echter met de trein of de fiets, dan komt de milieuvervuiling van de auto in een heel ander daglicht te staan. Ook is het zeer lastig om verschillende vormen van milieuvervuiling tegen elkaar af te wegen. Want wat weegt immers zwaarder: dat produkt x het grondwater vervuult of dat collega-produkt y een bijdrage levert aan het broeikas effect?

Los van deze problemen zijn er nog verschillende andere. Zo stelt zich de vraag of alle produkten voor het hier besproken eko-label in aanmerking komen. In principe wel.

Men kan zich echter afvragen of landbouwprodukten en voedingsmiddelen voor het eko-label dat hier ter sprake is in overweging moeten genomen worden. Deze kunnen wellicht beter aan een aparte beoordelingsmethode wor-

den onderworpen en zo ook een apart label krijgen. Er bestaat voor landbouwprodukten en voedingsmiddelen trouwens reeds een uitgebreide bio-etikettering die aangeeft in hoeverre ze door "biologische" teeltmethoden verkregen werden.

Het is mogelijk dat sommige produktgroepen helemaal geen milieuproblemen stellen en dat een eko-label in die gevallen dus zinloos is. Anderzijds is het ook denkbaar dat sommige produktgroepen dermate milieubelastend zijn dat ze vanuit milieu-oogpunt volstrekt ongewenst zijn en dan ook onmogelijk een ecolabel kunnen krijgen. Het is in dit verband duidelijk dat de instelling die zich met het toekennen van het ecolabel bezighoudt, prioriteiten zal moeten opstellen met betrekking tot de te keuren produktgroepen. Om onduidelijkheid of verwarring te weren is het wellicht ook onontbeerlijk de afspraak te maken dat een ecolabel dat zich op een verpakking bevindt zowel de inhoud als de verpakking betreft. Het heeft immers weinig zin een opsplitsing te maken tussen de inhoud en de verpakking en beide te onderzoeken en een eko-label apart toe te kennen of te weigeren. Een dergelijk systeem werkt enkel verwarrend.

En dan is er de vraag over de geldigheidsduur van het label.

Gezien de vlugge evolutie die de technologie kent, is een beperkte geldigheidsduur wenselijk. Dit kan gedifferentieerd worden per produktgroep. Een automatische verlenging in de zin van een louter administratieve procedure waarbij geen technisch onderzoek hoort, is uit den boze.

Tenslotte dient men bij het ontwerp van het label de mogelijkheid open te houden om het enerzijds te integreren in een eventueel Europees ecolabel en het anderzijds te laten evolueren tot een to-

taal-label (waarbij niet enkel milieuvriendelijkheid beoordeeld wordt maar ook andere aspecten als veiligheid en kwaliteit). Wat dit laatste aspect betreft, is een tussenform misschien het beste: een label toegekend op basis van milieukriteria doch waarbij uitsluitingscriteria gehanteerd werden op het gebied van veiligheid en kwaliteit. Al bij al is het dus duidelijk dat het opzetten van een degelijk ecolabelsysteem heel wat voeten in de aarde heeft.

Ekolabels in de praktijk

In tal van geïndustrialiseerde landen worden voorbereidingen getroffen ter invoering van een officieel ecolabel, in een aantal bestaat het reeds. In E.G.-verband wordt aan de totstandkoming van een eko-label voor de gehele Europese markt gewerkt.

In West-Duitsland bestaat al sinds 1978 een ecolabel, Blaue Engel, en is genoemd naar het symbool dat wordt gebruikt. Het is een relatief label, de milieuvriendelijkheid van het produkt wordt vergeleken met die van gelijkaardige produkten. Het aantal produkten met een blauwe engel stijgt exponentieel: in juli 1989 waren 3100 labels toegekend, waaronder 10 procent aan buitenlandse produkten.

Iedereen (ook een buitenstaander) mag een blauwe engel voor zijn produkt aanvragen bij het Umweltbundesamt. De aanvraag wordt doorgestuurd naar de Jury Umweltzeichen. Deze laat het produkt onderzoeken en doet op basis daarvan een uitspraak. In de jury zitten vertegenwoordigers uit de industrie, de milieubescherming, de konsumentenorganisaties, de kerken en enkele hooggeplaatste personen.

De blauwe engel is een label voor één milieuaspekt. Een auto met een katalysator kan daardoor een label krijgen, of een spuitbus zon-

der CFK's, enz. De reden van toekenning van het label wordt in enkele woorden op het vignet vermeld.

Kort geleden startten Canada (min of meer volgens het Westduitse model) en Japan ook met ecolabels. Het Japanse systeem is voor buitenstaanders weinig toegankelijk en ondoorzichtig. Naast deze drie lopende systemen zijn verschillende landen bezig met voorbereidingen voor invoering (onder meer Nederland, de Skandinavische landen, Oostenrijk, Australië) of met haalbaarheidsstudies (onder meer Frankrijk, Portugal). Engeland volgt de ontwikkelingen in de E.G. In Nederland bestaat er in één branche sinds twee jaar een officieel erkend label, namelijk in de alternatieve land- en tuinbouw. Dit biolabel wordt afgegeven door de Stichting Keur Alternatief voortgebrachte Landbouwprodukten (SKAL), en de indruk is dat het systeem goed werkt. De stichting garandeert onder andere dat geen bestrijdingsmiddelen zijn gebruikt bij de teelt van biologisch-dynamische produkten die het SKAL-label dragen. Ook wordt gelet op de verpakking, maar daarbij speelt ook het imago een rol: glazen flessen hebben een milieuvriendelijk imago, maar of ze nu echt milieuvriendelijker zijn dan andere verpakkingen kan de SKAL niet garanderen. De meerderheid van de alternatieve bedrijven doet mee, de minderheid

zal wel moeten volgen.

De verschillende ecolabelsystemen-in-ontwikkeling kennen een groot aantal overeenkomsten. Vrijwel overal is men het erover eens dat de beoordeling van milieu-eigenschappen van produkten in principe alle milieu-aspekten moet omvatten, in alle fasen van de levenscyclus van het produkt. Maar hoe men aan die beoordeling nu precies vorm moet geven is nog niet volledig uitgekristalliseerd.

Het Westduitse systeem wordt nogal eens bekritiseerd, omdat het ecolabel doorgaans wordt toegekend na een beoordeling op slechts enkele milieu-aspekten in slechts één of twee levensstadia van het produkt. Een voorbeeld: motorgrasmaaiers waarvan de geluidsbelasting (één milieu-aspekt) tijdens het gebruik (één levensfase) beneden een bepaald niveau ligt, kunnen een blauwe engel krijgen. Maar er zijn aanwijzingen dat het Westduitse systeem, dat tegenwoordig officieel volgens een "wieg-tot-graf-beoordeling" te werk zou gaan, langzamerhand in de richting van een bredere benadering evolueert. Toch blijft het gebrek aan transparantie in de beoordelingssystematiek vooralsnog zoveel vragen oproepen dat in de meeste landen een directe aansluiting op de Blaue Engel niet wenselijk wordt geacht.

De keuze en definitie van produktgroepen waarbinnen een ecolabel kan worden toegekend, lijkt tussen de verschillende landen nogal te variëren. De produktgroepen die de milieu-aandacht trekken lijken van land tot land te verschillen, afhankelijk van de stand van de milieudiskussie in dat land en de al getroffen andere produktgerichte beleidsmaatregelen. Wel skoren in het algemeen produkten gefabriceerd uit kringlooppapier, -plastic of andere gerecycleerde materialen goed op de keurlijsten. Voorts worden ecolabels naar het zich laat aanzien zelden of nooit aan levensmiddelen toegekend. Ook geneesmiddelen worden nogal eens uitgesloten.

De (voorgestelde) financieringsvormen zijn vrijwel overal in grote lijnen gelijk. Er is sprake van een "entreebedrag" voor de feitelijke keuring van een produkt, en een jaarbedrag gebaseerd op de omzet van het gekeurde produkt. Hoe evenwel het produktgroeponderzoek (definitie van een produktgroep en vaststelling van de spreiding in milieubelasting binnen een produktgroep) wordt gefinancierd is vooralsnog voorwerp van discussie. Verder is in alle landen sprake van een systeem op vrijwillige basis: wie wil kan een ecolabel aanvragen, maar er is geen verplichting.

De voorstellen voor een Europees ecolabel gaan in dezelfde richting: in principe een wieg-tot-graf-benadering, vrijwilligheid, en in grote mate zelffinancierend.

En in België?

In België bestaat geen officieel erkend eko-label. Wel is eind 1989 door Agalev en Ecolo een wetsvoorstel voor een ecolabelsysteem ingediend.

Aan initiatieven door producen-

ten of distributeurs is echter geen gebrek. Zo stelde Colruyt op 20 februari 1990 zijn "Green Line-programma" voor. Met dit programma zegt Colruyt te streven naar: meer aandacht en respect voor het leefmilieu, meer milieuvriendelijke produkten, duidelijke informatie over de produkten die milieuvriendelijker werden. Konkreet worden "milieuvriendelijke produkten" in de Colruyt-supermarkten aangeduid met groene prijsetiketten. Onder "milieuvriendelijk" verstaat Colruyt dat de samenstelling van het produkt of de verpakking milieuvriendelijker werd. Circa 300 artikelen zullen een groen prijsetiket dragen. Het betreft vooral fosfaatvrije wasmiddelen en schoonmaakprodukten, niet-chloorgebleekt papier, milieuvriendelijke verpakkingen als papier, karton en glas, navulverpakkingen, "groene" batterijen en spuitbussen zonder CFK's. De toekenning van het groene prijsetiket gebeurt op basis van de informatie die een fabrikant meedeelt omtrent zijn produkt. Het wordt voor een beperkte periode toegekend, op dit moment voor maximaal 6 maanden.

Ook binnen de werking van de eigen onderneming zal Colruyt "groene" initiatieven nemen. Het maakt daarvoor een budget vrij van 30 miljoen frank. Onder meer milieuvriendelijk werken binnen de eigen organisatie verstaat Colruyt: isolatie van winkels, beperking van elektriciteitsverbruik, gebruik van gesloten diepvrieskoffers, triage van glas, recycling van papier, karton en plastic, warmterekuperatie door afvalverbranding, naafcentrering op vrachtwagenwielen, A.B.S. op vrachtwagens ...

En tenslotte zal Colruyt bij de afsluiting van een boekjaar voortaan een milieubilan publiceren naast het eigenlijke financiële rap-

port. Dit milieubilan zal verslag uitbrengen van alle Green Line-realisaties van het afgelopen jaar.

Het Green Line-project van Colruyt inspireert zich op het voorbeeld van een aantal buitenlandse distributiemaatschappijen die akties voeren rond het milieu: Sainsbury en Tesco in Groot-Brittannië, Migros in Zwitserland. Maar hoe goed sommige partikuliere initiatieven ook mogen bedoeld zijn, toch houden ze een aantal gevaren in.

Zo treft men vaak overdreven claims aan. Zeer algemene labels als "milieuvriendelijk" en "groen" moeten in dit verband kritisch benaderd worden. Geen enkel gefabriceerd produkt heeft immers niet één of andere negatieve impact op het milieu.

Zelfs batterijen die geen giftig metaal als kwik of cadmium bevatten, zijn een zeer inefficiënte manier van energiegebruik. De fabricatie van batterijen vergt immers vele malen (sommige bronnen vermelden tot 50 maal) de hoeveelheid energie die ze ooit zullen produceren.

Een ander probleem vormt de overvloed aan gelijkaardige claims. Als verschillende produkten in essentie op dezelfde milieueigenschap aanspraak maken, moet er daarom een gestandaardiseerd woordgebruik komen om onnodige verwarring te vermijden.

Ook zijn sommige aanspraken betekenisloos. Zo bij voorbeeld de vermelding "biodegradeerbaar". Alle detergents zijn in zekere mate biodegradeerbaar omdat de oppervlakte-aktieve stoffen die ze bevatten voor minstens 80 procent biodegradeerbaar moeten zijn bij wet. Dergelijke claims mogen dan ook enkel worden toegelaten als

konkurrerende produkten de ingrediënten of eigenschappen in kwestie niet bezitten.

Andere aanspraken zijn dan weer onrealistisch. Wat baat het dat een plastic fles recycleerbaar is als er bijna geen verzamelpunten zijn zodat ze uiteindelijk toch op een stort terecht komt. Een producent die kan garanderen dat zijn flessen voor 100 procent uit gerecycleerde plastic vervaardigd zijn, is in dit verband al heel wat geloofwaardiger.

Slotbedenkingen

Een officieel erkend Belgisch (of Europees) label is blijkbaar nodig om aan de dreigende wildgroei van partikuliere labels paal en perk te stellen.

Maar van een systeem van ekolabels mogen ook geen mirakels verwacht worden.

Bij het hanteren van sociale regulering in het algemeen wordt verondersteld dat de mens handelt als een bewust en rationeel wezen, dat hij een verandering in zijn inzicht laat volgen door een veranderd handelen. Dit is echter niet steeds het geval. Zo zijn milieubewustzijn en milieuvriendelijk gedrag niet noodzakelijk synoniemen. Veel mensen zeggen zich wel zorgen over het milieu te maken, maar daarom gedragen ze zich nog niet milieuvriendelijk, deels omdat hen de kennis ontbreekt. Een ekolabel zou hier de ontbrekende milieu-informatie kunnen verschaffen. Maar er zijn ook andere mogelijkheden voor milieu-informatieverschaffing: vergelijkend warenonderzoek (zoals Test Aankoop het voor andere aspecten doet) en een door een gedragskode gereguleerde milieu-etikettering (zoals er nu een etikettering voor voedingsmiddelen bestaat). Een ekolabel is dus duidelijk niet de enige mogelijkheid.

De grotere Nederlandse milieu- en konsumentenorganisaties wijzen het ekolabel zelfs af. Ze zijn bang dat het ekolabel op de konsument als veel te absoluut overkomt in de aard van: "Van dit "groene" produkt mag ik consumeren zoveel ik maar wil want het kan toch geen kwaad". Het is, zoals reeds vermeld, inderdaad zo dat "milieuvriendelijkheid" een relatief begrip is. Het is dan ook beter te spreken over milieuvriendelijkere produkten. In reclameboodschappen, die kort en duidelijk moeten zijn om effect te hebben, is deze nuance echter zeer moeilijk over te brengen. Een tweede bezwaar volgens deze organisaties is dat het ekolabel voor de overheid een alibi kan zijn om in haar produktbeleid af te zien van andere, meer effectieve middelen om het gebruik van milieuvriendelijkere produkten te stimuleren (b.v. heffingen, subsidies, normen, verboden...).

Voeten aan de grond houden en van het ekolabel geen fetisj maken, luidt dus de boodschap. Maar als onderdeel en hekkesluis van een degelijk produktbeleid zou een officieel erkend ekolabel zeker niet misstaan.

Marc Meeus

Referenties

- ANONYMUS, "Green" labelling, in: *Which*, januari 1990, pp. 10-12
LAMMERS, L., Milieukeur blijft wenselijk ondanks bezwaren, in: *De Kleine Aarde*, nr. 72, 1990, pp. 17-18
MOT, E., Milieuvriendelijke produkten en de informatie naar de konsument, in: *Tijdschrift voor Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer*, jg. 8, nr. 3, pp. 12-14
TERMEER, S., Groen gekeurd, in: *Milieudefensie* 1990/4, pp. 2-3
VERMEULEN, W.J.M., Het economische en communicatieve sturingsmodel: alternatieven voor regelgeving in het milieubeleid?, in: *Milieubeleid, theorie en praktijk*, (red. P. Glasbergen), VUGA, 's-Gravenhage, 1989, pp. 171-193

FLITS EN

De Oxfam-Wereldwinkels breiden hun koffiegamma uit met de "Mexiko-bio-koffie". Deze koffie is milieuvriendelijk: hij wordt zonder kunstmest of chemische bestrijdingsmiddelen verbouwd door indianengemeenschappen in Zuid-Mexiko. De koffie wordt geteeld onder "schaduwbomen", zodat ziektes en bodemerosie geen kans krijgen. Men gebruikt streekeigen plantgoed en organische meststoffen en het onkruid wordt met de hand gewied. De vruchtbaarheid van de bodem wordt op de plantage zelf opgebouwd door een kringloop van voedingsstoffen te ontwikkelen. Het noodzakelijke organische materiaal is afkomstig van de afgevalen bladeren van de schaduwbomen en van het gewiede onkruid. Oxfam-Wereldwinkels besteden de jongste jaren een groeiende aandacht aan de relatie tussen ontwikkelings- en milieuproblematiek. In de toekomst wil men dan ook, meer dan vroeger, rekening houden met ecologische criteria bij de aankoop van producten van derde wereldproducenten. Sinds begin mei verkopen de wereldwinkels ook biologische Ceylon tee uit Sri Lanka.

Miljoenen trekvogels ondernemen in de lente een lange reis, die hen vanuit hun Afrikaanse overwinteringsgebieden naar het oude kontinent voert. Voor de meeste onder hen is de oversteek van de Middellandse Zee een te grote hindernis: om die reden concentreren de vogels zich op enkele oversteekplaatsen: via de straat van Gibraltar, de Bosphorus of via de straat van Messina, die Sicilië van de rest van Italië scheidt. Als

de trekvogels deze laatste route volgen dan wacht hen een gordijn van lood. Elk jaar in de periode van de voorjaars trek beklimmen tienduizenden jagers er de hellingen op weg naar hun 2000 schietplaatsen, die verspreid staan opgesteld langs een "frontlijn" van zo'n 45 km bergkammen, de Aspromonte op de oostelijke oever van de straat van Messina.

De vogels vormen eenvoudige schietschijven. Zo zagen de aanwezige ornitologen er bij voorbeeld op 9 mei 1989 meer dan 400 roofvogels afschieten.

Een dergelijke slachting dient enkel om de Calabrische mannen de kans te geven "hun viriliteit te bewijzen".

Sinds 1980 proberen vrijwilligers van de Italiaanse Liga voor de Bescherming van de Vogels (LIPU) deze slachting in te dijken. Geen enkele weerwraak werd hen gespaard: bedreigingen, intimidaties, fysiek geweld. Zo werden verschillende ornitologen door hagel gewond, werd de wagen van een vogelbeschermers in brand gestoken en werd het regionaal bureau van de LIPU door een bomexplosie vernietigd.

Ten einde raad heeft de Liga een patetische oproep aan alle Europese vogelliefhebbers gericht.

"Onze akties blijven zonder resultaat, en we moeten erkennen dat we mislukken in ons opzet. Daarom richten we een dringende oproep aan gans Europa, want enkel internationale druk zal er misschien in slagen de wet en de vogels te doen eerbiedigen. De moordpartijen die hier aan de gang zijn, vormen niet alleen een Italiaans probleem: het is de Italiaanse avifauna van gans Europa

die hier uit de lucht geschoten wordt!"

Het W.W.F. doet een oproep aan alle vogelbeschermers om de LIPU te steunen. Voor meer inlichtingen: Tel:02/347.30.30, vragen naar Isabelle Marneffe of Luc Dries.

In het januari-februari-nummer van Milieurama werd aangekondigd dat Stichting Leefmilieu een aantal projecten zou sponsoren in het kader van de "Jeugd-aktie Natuurbeheer en Landschapszorg 1990". 81 inzendingen werden geteld, waarvan er 73 werden bekroond. In totaal werd er 1,2 miljoen BF ter beschikking gesteld, per project tussen 6.000 en 26.000 BF. Het overgrote deel van de bekroonde projecten heeft betrekking op het onderhoud van waardevolle natuurgebieden en reservaten. Andere geven nieuwe levenskansen aan bedreigde diersoorten of mikken op landschapsverfraaiing of op meer natuuredukatief gerichte initiatieven, zoals het beheer en onderhoud van hoogstamboomgaarden, de aanplanting van inheemse bomen en struiken, de aanleg van een edukatief schoolreservaatje. In 1991 wordt deze aktie opnieuw georganiseerd en jongerengroepen kunnen nu reeds aan de voorbereidingen beginnen.

Voor meer informatie: Stichting Leefmilieu, tel. 03/231.64.48.

EuroMarkt '92: snel zonder grenzen

Dit artikel geeft een overzicht van de gevolgen voor het leefmilieubeleid sensu strictu van de maatregelen in het kader van Europa 1992. Ook de afgeleide gevolgen van dit programma op het leefmilieu worden bekeken.

Europa 1992

Dit programma bestaat uit 2 delen. Vooreerst is er de "Europese Akte" die een hervorming beoogt van de besluitvorming in de Europese gemeenschap, vervolgens de voltooiing van de interne markt of de eenheidsmarkt.

De Europese Akte zal het milieubeleid op 4 verschillende manieren beïnvloeden:

- * de stemming bij gekwalificeerde meerderheid wordt terug ingevoerd in de Europese raad van ministers inzake harmonisatie van milieureglementering en -normen. Een gekwalificeerde meerderheid houdt in dat aan de stem van grotere landen een hoger gewicht wordt toegekend.

- * de Akte vermeldt: "de commissie zal bij haar (...) voorstellen op het gebied van de milieubescherming, de volksgezondheid, de veiligheid en de konsumentenbescherming, uitgaan van een hoog beschermingsniveau";

- * lidstaten kunnen verder gaan dan de onderling afgesproken normen en reglementering inzake leefmilieu, op voorwaarde dat dit "verder-gaan" geen verdoken handelsbarrière is;

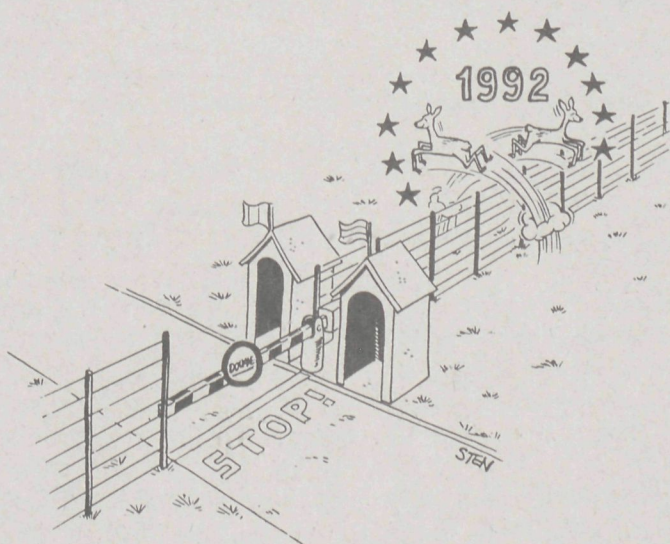
- * de mogelijkheid van een "Tweede Lezing" door het Europese parlement. Dit is het geval wanneer de ministerraad een richtlijn goedkeurt die verschilt van die goedgekeurd door het parlement. Voor de Europese Akte telde enkel

de versie van de ministerraad. In de toekomst moet de ministerraad in dergelijke gevallen tot een overeenkomst komen met het Europese parlement door middel van de zogenaamde "Tweede Lezing". Aangezien het parlement milieubewuster is dan de ministerraad, verhoogt dit de kans op milieuvriendelijke beslissingen.

De Europese Akte is verder belangrijk voor het milieubeleid, omdat het milieubescherming verheft tot doel op zich. Voordien was milieubeleid enkel een afgeleid doel van het handels- en industrieel beleid.

Bij deze hervormingen enkele bedenkingen.

In de Europese Gemeenschap heeft de commissie een exclusief initiatiefrecht. Enkel de commissie kan voorstellen voor richtlijnen of verordeningen formuleren, maar de raad van ministers neemt de uiteindelijke beslissing. Wat betreft milieubeleid in de strikte zin van het woord is deze raad gebonden aan het nieuwe artikel 130R van de Europese Akte. Dit stelt dat het optreden van de Gemeenschap op milieugebied tot doel heeft "de kwaliteit van het milieu te behouden, te beschermen en te verbeteren". Deze verplichting is vrij voor interpretatie. Het is verder de vraag in hoeverre andere vergaderingen van de raad van

ministers (van economie, energie, landbouw, transport,...) ook onderhevig zijn aan dit artikel 130 R.

De voltooiing van de interne markt bestaat uit een programma dat beëindigd moet zijn op 31 december 1992 en dat zal zijn weerslag hebben op het milieu.

Ongeveer 300 richtlijnen moeten worden aangepast, en dit met het oog op:

- het verwijderen (harmoniseren) van technische handelsbarrières (produktvoorschriften en -normen)
- het verwijderen van obstakels voor het vrije kapitaalverkeer, het verkeer van goederen, diensten, werknemers en zelfstandigen;
- het bewerkstelligen van wederzijdse erkenning van industriële normen;
- het aanmoedigen van industriële samenwerking over de landsgrenzen;
- de harmonisatie van indirecte belastingstarieven (B.T.W.);
- het harmoniseren van de monetaire politiek.

De bedoeling van deze maatregelen is:

- het bekomen van schaalvoordelen voor de Europese industrie;
- het vergroten van de competitiviteit, zodat de prijs bij de konsument daalt;
- het aanzienlijk verhogen van de economische efficiëntie.

Het "Cecchini-rapport" berekende dat de uitvoering van dit programma ter voltooiing van de interne markt het bruto nationaal produkt van de lidstaten kan doen toenemen met 4,5% per jaar, of met 200 miljard ECU.

Technische harmonisering en het normalisatiebeleid

In de milieubeweging wordt soms angstig gereageerd op "1992",

omdat de vrees bestaat dat bepaalde normen zullen versoepeld worden. Bij de meerderheid van de lidstaten zal dit zich niet voordoen. Sommige landen met strenge milieunormen, zoals West-Duitsland en Denemarken, zouden daarentegen strengere normen kunnen kennen.

Deze landen hebben echter het recht om strengere normen in te voeren, zolang deze geen handelsbelemmeringen inhouden.

Alle andere lidstaten zouden het zonder de E.G.-milieuwetgeving niet beter doen op het vlak van milieureglementering.

Om te beoordelen of een situatie ideaal is, moet men niet alleen zien wat een individueel land allemaal zou kunnen doen om het milieu te beschermen en te verbeteren. Men moet zich afvragen of een lidstaat beter zou presteren wanneer het zijn milieubeleid zelf zou uitstipelen.

Een verwante materie, dikwijls verwaarloosd door mensen uit de milieubeweging, is het ontwerpen van de harmonisatie-reglementeringen.

De normen worden voorbereid door het C.E.N.

Het C.E.N. bestaat uit vertegenwoordigingen van de nationale administraties. Het is niet a priori

zeker dat deze ook milieubelangen verdedigen.

De Europese commissie heeft aanbevolen dat de konsumentenorganisaties zouden zetelen in deze nationale delegaties. Waarom zouden milieu-organisaties hier ook niet aan kunnen deelnemen?

Belastingen en subsidies

Nationale subsidiëring van bedrijven of bedrijfstakken wordt verboden in de eenheidsmarkt. Het effect hiervan op het milieu kan in twee richtingen gaan. De toekomstige afschaffing van tussenkomsten voor het verbeteren van de milieukwaliteit lijkt negatief.

Het milieu kan er echter ook baat bij hebben, zoals blijkt uit volgend voorbeeld. Groot-Brittannië privatiseert de elektriciteitsindustrie. Een van de verplichtingen die de Britse regering oplegt aan de nieuwe eigenaars is dat minstens 20% van de elektriciteit wordt gemaakt van Britse steenkool. Het bedrijf British Coal is namelijk verlieslatend en in overheidshanden. De privé-firma British Gas wil echter grondstoffen leveren aan de elektriciteitsproducenten en dit aan voorwaarden die voordeliger zijn dan die van de steenkoolmaatschappij. British Gas wou juridisch advies: de overheidsverplichting om steenkool te gebrui-

Tabel: B.T.W.-tarieven in de E.G.-landen (in %)

	laagste	normaal	hoogste
België	6	19	33
Denemarken	-	22	-
Frankrijk	5,5	18,6	33,33
Griekenland	6	18	36
Groot-Brittannië	0	15	-
Ierland	0	25	-
Italië	2	18	38
Luxemburg	3	12	-
Nederland	6	20	-
Portugal	8	16	30
Spanje	1	12	33
West-Duitsland	0	15	-

ken wordt vanaf 1993 illegaal onder de E.G.-wetgeving omdat het een verdoken vorm van subsidiëring inhoudt.

Het andere luik van financiële stimuli, zijn de belastingstarieven. De huidige B.T.W.-tarieven in de diverse E.G.-landen zijn afgebeeld in een tabel.

Het zou misschien mogelijk kunnen zijn - dankzij veel creativiteit - een milieuvriendelijk produktbeleid te promoten.

Volgens het 1992-programma moeten de B.T.W.-tarieven worden geharmoniseerd over alle lidstaten. Waarschijnlijk zal dit resulteren in een dubbel systeem, met een lage en een hogere categorie. Voor een efficiënt milieubeleid zijn er twee zaken van cruciaal belang.

Ten eerste moeten alle milieuvriendelijke produkten en diensten in een lage B.T.W.-categorie terecht komen in alle landen van de Europese Gemeenschap.

Ten tweede moeten individuele lidstaten een zekere vrijheid hebben om deze lage B.T.W.-tarieven te manipuleren, voor het geval ze een actief milieubeleid via belastingstarieven willen voeren. De Amerikaanse praktijk waar de omzetbelasting kan variëren van staat tot staat, toont aan dat verschillen tot 5% de werking van de interne markt niet verstoren.

Ook de vennootschapsbelasting verschilt van land tot land. De huidige situatie varieert van 30 à 35% tot 50 à 56% in West-Duitsland.

Hier gelden dezelfde opmerkingen als voor de B.T.W.-harmonisatie. Voordelige afschrijvingsmodaliteiten voor milieuvriendelijke investeringen moeten mogelijk zijn in de lidstaten, evenals beperkte belastingvoordelen om milieuvriendelijke investeringen te begunstigen, dit binnen

bepaalde grenzen om de interne markt niet te verstoren.

De "home-country rule"

Met de "home-country rule" wordt bedoeld dat wanneer een bedrijf door een regering werd toegelaten op een binnenlandse markt voor het uitoefenen van een bepaalde activiteit, dit bedrijf deze activiteit ook in het buitenland kan uitoefenen.

Dit wil bij voorbeeld zeggen dat een afvalverwerkingsbedrijf dat in Griekenland of Portugal werkzaam is en daar de nodige vergunningen voor gekregen heeft, ook in België of West-Duitsland afval mag verwerken. Anderzijds is het zo dat sommige landen niet zo goed zijn in milieuzaken (technologie, management) als andere. Het gevaar is dus reëel dat een bedrijf, volledig geautoriseerd maar minder gekwalificeerd dan een ander, een groot aantal kontraktanten in de wacht sleept op het gebied van afvalverwerking, omdat het goedkoper werkt. Deze lagere prijs is dan het gevolg van minder strenge voorwaarden opgelegd door de vergunningsverschaffende overheid.

Een probleem dat hiermee verband houdt, is de afdwinging van de milieureglementering in het kader van de eenheidsmarkt. De volgende redenering kan worden gemaakt. Een bedrijf dat werkt onder een nationale wetgeving die niet of niet voldoende de E.G.-reglementering navolgt, kan een competitief voordeel hebben. En regionale of lokale overheden kunnen in de verleiding komen om de afdwinging van milieuwetgeving te verwaarlozen om vestigingen van bedrijven in eigen land te stimuleren.

Een ander probleem dat voortvloeit uit de voltooiing van de interne markt, is te vinden in artikel

100B van de Europese Akte. Wanneer onder bepaalde omstandigheden en wanneer de harmonisatie niet voltooid is voor december 1992, geldt dat "de in een lidstaat geldende bepalingen moeten worden erkend als zijnde gelijkwaardig aan die welke door een andere lidstaat worden toegepast". Dit is de "home-country rule" in het kwadraat. Aangezien er een deel van het harmonisatie-werk niet zal beëindigd zijn voor eind 1992, en er heel wat nieuwe problemen zullen opduiken na 1992, is te verwachten dat artikel 100B in heel wat gevallen die het milieu aanbelangen, van toepassing zal zijn. Hier is dan ook een grote waakzaamheid vereist van iedereen die bekommerd is om het Europese leefmilieu.

Fondsen

Bij de oprichting van de Europese gemeenschap waren de regeringsleiders zich ervan bewust dat een sterke interne markt de sterke economieën, vooral in het geografisch middelpunt, bevoordelt. Om dit te "korrigeren" en om een gelijkwaardige startpositie voor alle landen te bekomen, heeft een E.G.-top beslist om een fondsenprogramma op te richten voor armere, vooral perifere regio's. Dankzij een geldinjectie moeten deze streken kunnen concurreren met de sterkere economieën. Dit is eveneens een uiting van solidariteit met de armere regio's.

Deze injectie van geldmiddelen gebeurt vooral via drie fondsen:

- * het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw subsidieert programma's voor de agrarische industrie en individuele landbouwers;

- * het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling subsidieert infrastructuur en openbare werken;

- * het Europees Sociaal Fonds subsidieert de opleiding en reoriënta-

tie van werknemers, evenals nieuwe tewerkstelling.

De bedragen die gehanteerd worden zijn hoog: zo beschikte het Europees Sociaal Fonds in 1985 over 90 miljard BF. De subsidies gaan vooral naar de Middellandse Zeelanden, naar Ierland, Schotland en Wales.

Men kan de E.G.-solidariteit toejuichen maar men moet realistisch blijven en letten op de gevolgen op het milieu van zulke grote geldinjecties.

Teoretisch kan de Europese commissie projecten weigeren op basis van milieu-overwegingen. Deze controle wordt verricht door het directoraat-generaal van milieuzaken. Deze administratie is onderbemand, en staat onder grote druk van de armere landen om de subsidies toe te kennen. Het risico bestaat dat dit "solidariteitsgeld" zal dienen voor een gesubsidieerde vernietiging van grote natuurgebieden in Zuid-Europa en in Ierland, Schotland en Wales.

Milieuvriendelijke marketing

Het staat niet ter discussie dat de Skandinavische landen aan de leiding staan op het vlak van milieu-

Ook het wegvallen van de landsgrenzen binnen de E.G. veroorzaakt de nodige problemen. Er zal geen controle meer zijn aan de grenzen. De E.G.-ministers van leefmilieu dringen aan op alternatieve maatregelen tegen afvaltransporten. Zo kunnen de produktnormen worden geharmoniseerd en de controle kan gebeuren op de plaats van verwerking.

Een ander gevolg van het wegvallen van de grenzen is de toename van het wegverkeer.

Men schat deze aangroei op 30 à 40%, zonder rekening te houden met economische groei. Samen met de eenvormigheid van de normen zorgt deze toename van het wegvervoer dat de uitstoot van stikstofdioxide met 12 tot 14% en van zwaveldioxide met 8 tot 9% zal stijgen.

bescherming. Het is positief dat hun milieuvriendelijke produkten toegang hebben tot de markt van de E.G. omdat dit E.G.-bedrijven ertoe aanzet eveneens milieuvriendelijke produkten op de markt te brengen, en ook omdat de konsument meer en meer bekommerd is om het milieu.

De discussie rond de buitenlandse handelspolitiek van de Europese Gemeenschap heeft dus ook milieu-implikaties. Als de interne markt niet toegankelijk is voor buitenstaanders, zullen E.G.-producenten onder geringere druk staan om hun produkten en produktiewijzes milieuvriendelijk te maken.

Een ander discussiepunt voor de volgende jaren is het volgende: er is een stijgend vertrouwen te constateren in vrijwillige overeenkomsten (per bedrijfstak) op het vlak van milieubeleid tussen overheid en industrie (de zogenaamde "konvenanten"). Dit ligt buiten het domein van dit artikel, behalve één aspect. Deze sektorovereenkomsten worden gemaakt door de overheid met een nationale bedrijfsfederatie. Dit zorgt voor een exclusieve positie voor deze industrie. Men kan stellen dat, in het kader van een open interne markt, deze nationale bedrijfstak een dominante positie bekleedt. Wat zou het Europees Hof denken van zulk een quasi-monopoliepositie? Men zou dan kunnen pleiten voor sektoriële overeenkomsten op Europees niveau: tussen de commissie samen met de lidstaten, en de Europese bedrijfsfederaties. Deze oplossing creëert echter een nieuw probleem: de Achilleshiel van de konvenanten is namelijk de overheidscontrole op de navolging door de individuele bedrijven van de overeenkomst. Hoe zou een efficiënte controle mogelijk zijn in een zo groot en geografisch verschillend Europa?

Tenslotte biedt de interne markt enorme mogelijkheden voor milieuvriendelijke marketing. Konsumenten van gans de Europese Gemeenschap worden meer en meer milieubewust. In Groot-Brittannië betekent een manifestatie als de "Green Consumer Week" een duidelijk teken aan de wand voor heel wat ondernemers en handelaars. Maar geen land is zo milieuvriendelijk als West-Duitsland, de grootste en rijkste markt van de E.G. Wil men produkten aanbieden op deze markt, moeten de Europese bedrijven zich strenge milieu-eisen eigen maken. En er zijn niet veel ondernemingen die de Westduitse markt kunnen negeren.

Evenzeer zullen Duitse fabrikanten en uitvoerders de milieuvriendelijkheid van hun binnenlandse markt gebruiken wanneer ze konsumenten in andere landen pogen te verleiden. Zij zullen de ervaring en de know-how bezitten die de standaard zullen worden in de beoordeling van bedrijven in andere lidstaten.

Besluit

Onder de nieuwe wetgeving (de Europese Akte) en onder het programma om de interne markt te voltooien, zal de milieubescherming strictu sensu niet slechter worden voor de meeste lidstaten. Toch is er speciale aandacht nodig voor landen die aan de kop staan op het vlak van milieubescherming, zoals West-Duitsland en Denemarken.

Het interne markt-programma moet nog voor een groot deel worden uitgevoerd en houdt heel wat kansen en risico's in voor het milieu. Dit "1992-programma" is de uitdaging voor de komende jaren.

Hubert David

Dit artikel werd voorgesteld op de "Other Economic Summit" in Londen, 19 mei 1989.

WET & PERS

WET

Belgisch Staatsblad

■ Besluit van de Vlaamse executieve houdende wijziging en aanvulling van titel I van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming m.b.t. veestallen en opslagplaatsen van meststoffen (B.S. 3/4/90, p. 6177-8)

Een aanpassing van de indelingscriteria voor mestopslagplaatsen en veestallen in gevaarlijke, ongezonde of hinderlijke inrichtingen.

■ Erratum - Besluit van de Vlaamse executieve houdende nadere regelen betreffende de milieueffingen op vaste afvalstoffen (B.S. 21/4/90, p. 7515)

De samenstelling van de adviescommissie in verbeterde versie.

Vragen en Antwoorden

■ Kamer, V&A, nr. 102, Blz. 8078-9, vraag nr. 344bis van Van

Gebruikte afkortingen:

HBvL : Het Belang van Limburg

HLN : Het Laatste Nieuws

DM : De Morgen

DS : De Standaard

FET : Financieel Economische Tijd

Van de in deze rubriek vermelde persartikels, wetten, dekreten, besluiten, en vragen & antwoorden kan schriftelijk of telefonisch een kopie worden aangevraagd bij de Bond Beter Leefmilieu, Luxemburgstraat 23/5, 1040 Brussel, tel. 02/514 05 00. Duide-lijk vermelden waarvan je een kopie wenst. Bij de kopies wordt er een overschrijvingsformulier gevoegd, waarmee het verschuldigde bedrag (5 fr. per kopie + verzendingskosten) kan worden gestort.

Dienderen.

In 1988 stelde de rijkswacht 5.354 processen-verbaal op van inbreuken op de wetgeving inzake het leefmilieu. Meer dan de helft hiervan waren "navolgende processen-verbaal", meestal vaststellingen door de rijkswacht verricht op vraag van het parket. In 1988 verrichtte de rijkswacht 7 aanhoudingen in verband met milieu-inbreuken, in 1987 waren dat er 23.

■ Kamer, V&A, nr. 102, blz. 8127-9, vraag nr. 158 van Desutter. In 1990 mag een maximum van 6.900 ton Belgisch afval op zee worden verbrand. Als deze hoeveelheid wordt gehaald, dan is dit een vermindering van 50% ten opzichte van de in 1987 verbrande hoeveelheid (13.858 ton). In 1988 en 1989 werden respectievelijk 11.131 ton en 8.112 ton Belgisch afval op zee verbrand.

Deze hoeveelheid zal in de toekomst waarschijnlijk nog verder dalen. Dit zal slechts in zeer beperkte mate een gevolg zijn van de rekuperatie van afval of van de vervanging van deze producten door milieuvriendelijkere. Deze daling zal vooral veroorzaakt worden door meer te verbranden op land. Enkele bedrijven bouwen namelijk verbrandingsovens, of voeren het afval naar andere bedrijven die een verbrandingsoven bezitten. Andere bedrijven participeren in het Indaverproject door een kapitaalsinbreng, of zullen gebruik maken van de diensten die Indaver zal leveren zodra het operationeel is.

■ Kamer, V&A, nr. 104, blz. 8272-4, vraag nr. 400 van Van Dienderen.

De autowegen die ons land kent, werden gefinancierd door het uitgeven van leningen door het Wegenfonds en de interkommunales voor autosnelwegen. In totaal werd er zo voor 1.136 miljard BF geleend. Hiervan moet er nog meer dan 530 miljard worden afgelost, en hierop moet er tot 2007 in

totaal meer dan 200 miljard BF intrest worden betaald.

PERS

■ HBvL, 1/3/90, "Parijs wil verkeerschaos begraven in een mollepijp", door Patrick McDowell. De futuristische plannen om 48 km expressautoverbindingen onder de grond te bouwen.

■ FET, 2/3/90, "Nucleair afval wacht op laatste rustplaats", door Walter Aertsens. Een stand van zaken: hoeveelheid afval, mogelijkheden en kosten.

■ HLN, 3/3/90, "Dieren zijn als mensen", door Lieve Trappeniers. Over de invloed van de honden- en kattenpopulatie op het leefmilieu in de Belgische grote steden.

■ DM, 6/3/90, Focus: "Melk, niet langer goed voor elk". Dioxines in melk en verbranding van afval.

■ DS, 7/3/90, "Noordzee-konferentie moet achterblijvers aanporren", door Antoon Wauters. Verslag van de conferentie.

■ Trends, 8/3/90, "De wildgroei" door Piet Depuydt. De overwoekering van Vlaams-Brabant door bedrijfsterreinen.

■ DM, 8/3/90, Focus "Radioactief Olen". Radioactieve vervuiling door de Métallurgie Hoboken-Overpelt.

■ DM, 10/3/90, "Het recht van de laatste regenworm", door Lin Tabak. Wordt de skisport aangepast aan de Pyreneeën of de Pyreneeën aan de sport. De bouw van een skilandchap.

■ Knack, 18/4/90, "Venus in nauwe schoentjes", door Dirk Draulans. Illegale orchideeënhandel.

Elk kommerçantje zijn konvenantje

De laatste jaren bestaat de tendens om vooral inzake produktbeleid meer en meer gebruik te maken van zogenaamde konvenanten of gedragskodes. Hieronder verstaat men de vrijwillige overeenkomst tussen overheid en bedrijfsleven over de realisatie van bepaalde milieudoelen. In ons land werden door staatssekretaris Miet Smet reeds afspraken gemaakt in verband met CFK's, fosfaat in wasmiddelen en het kwikgehalte van batterijen.

Een van de belangrijkste onderliggende motieven voor deze vorm van deregulering zijn de vele problemen met de handhaving van de milieureglementering. Teveel milieumisdrijven worden niet officieel vastgesteld, teveel processen-verbaal worden geseponeerd, in te weinig zaken wordt een effectieve veroordeling uitgesproken. Om van dit inefficiënt repressief systeem af te stappen gebruikt men dus liever een mengvorm van dwang en verinnerlijking van milieuzorg: de konvenant.

Voor de oplossing van sommige milieuproblemen blijkt men in de praktijk door middel van onderhandelingen en overreding meer en vlugger resultaat te boeken.

De betrokken bedrijven worden met zachte dwang voor de verantwoordelijkheid gesteld om op een konstruktieve manier in overleg te treden en tot een oplossing te komen. De overheid hecht zijn akkoord aan de overeenkomst waardoor deze een zekere officiële erkenning krijgt en het imago van de gevizierde bedrijfssector opvoert.

Op deze manier doet het bedrijfsleven een milieuvriendelijke inspanning, meer om het milieudoel zelf en minder wegens externe druk van wettelijke of financiële aard. In milieubeleidstermen wordt dergelijke manier van

werken een kommunikatief sturingsmodel genoemd. Het spreekt vanzelf dat overheid en bedrijfsleven slechts dan tot een duidelijk kompromis zullen komen indien genoeg technologisch en economisch verantwoorde alternatieven beschikbaar zijn. Tijdens de onderhandelingen kan dan een realistisch en doeltreffend afbouwscenario worden uitgewerkt met in de eindfase liefst het technisch maximaal haalbare. In de meeste konvenanten wordt bepaald dat men nieuwe strengere afspraken kan aangaan indien de technologische vooruitgang dit mogelijk zou maken. Zo werd op 20 april de kwikbatterijen-konvenant van 1 januari 1988 herzien en verstrengd. De overheid zal er zich moeten voor hoeden om de technische en economische mogelijkheden niet te laten bepalen door de betrokken sektor maar zich goed door onafhankelijke deskundigen te laten adviseren. Het rechtstreeks overleg overheid-bedrijfsleven heeft niet alleen een betere acceptatie in de betrokken sektor tot gevolg, deze doelgroep kan ook al in een vroeg stadium anticiperen op de tendens in de onderhandelingen. Voor de rest zijn aan de naleving van konvenanten dezelfde kosten verbonden als aan de naleving van milieureglementering op basis van andere beleidsinstrumenten.

Aan alle bedrijven in een bepaalde sektor worden echter wel gelijke concurrentievoorwaarden opgelegd. Hier duikt dan natuurlijk wel de vraag op in hoeverre bedrijfsfederaties individuele bedrijven kunnen verbinden door een "herenakkoord" met de overheid. Het gering aantal betrokkenen in een rechtstreeks overleg maakt wel een aanzienlijke tijdswinst mogelijk in vergelijking met andere beleidsinstrumenten.

Het gesloten karakter van dit overleg sluit daarentegen een brede inspraak uit. Vertegenwoordigende organen zoals het parlement en andere belanghebbende organisaties zoals de milieubeweging worden niet betrokken. Inspanningen voor een betere verinnerlijking zouden op deze manier tot een verminderde maatschappelijke acceptatie en verminderde democratische controle kunnen leiden. Bij konvenanten spelen de uitvoerende instanties de hoofdrol en dit levert hen een aantal bijkomende voordelen op. Buiten het belangrijke en intensieve voorbereidingswerk rest weinig te doen. Eenmaal de konvenant ondertekend staat het bedrijfsleven meestal in voor de verzameling van informatie zodat de overheid enkel nog periodieke evaluatie en incidentele controle dient uit te voeren. De beleidsvoerders stellen zich hierdoor wel in een positie waarbij ze

afhankelijk worden van een goede medewerking van het bedrijfsleven.

Daar staat tegenover dat de overheid kan optreden in gevallen waar het wegens allerlei omstandigheden moeilijk is om wetgevende initiatieven te ontwikkelen. We denken hierbij aan bevoegdheidsproblemen of afspraken op hoger niveau (E.G., internationale verdragen).

Door middel van konvenanten kan men gemakkelijk vooruitlopen op wetgeving in voorbereiding of bestaande reglementering aanvullen of aanscherpen.

Het grote knelpunt van konvenanten ligt in het vrijwillig karakter en de daaruit voortvloeiende problemen met afdwingbaarheid en handhaving. Uit de konvenanten zelf is vaak niet af te leiden in hoeverre de partijen juridisch gebonden zijn door dergelijk "gentlemen's agreement". Uit de sfeer van verstandhouding bij het afsluiten van de overeenkomst leidt men blijkbaar af dat zich geen problemen zullen voordoen met de toepassing ervan. Een aanvechting voor de rechtbank lijkt trouwens gezien de aard van het instrument niet zeer waarschijnlijk. Naarmate de geregelde onderwerpen moeilijker liggen zal de besluitvorming trager verlopen en het afgesloten kompromis vager zijn.

Deze vaagheid maakt de afdwining vanzelfsprekend nog moeilijk.

Ook procedures voor konfliktoplossing en sancties bij niet-naleving ontbreken in de meeste konvenanten. Een te sterke nadruk op deze handhaving zou resulteren in een afspraak die in zijn eindvorm niet veel verschilt van de klassieke milieureglementen.

Ook een kaderregeling voor konvenanten zou indruisen tegen de sfeer van deregulering en informeel overleg.

Als stok achter de deur blijft natuurlijk nog het mogelijk dreigement om toch wetgevend op te treden.

Eventueel zou men zich ook kunnen behelpen met vormen van "zachte" sanktionering zoals een openbare "witte lijst" van bedrijven die de konvenant ijverig naleven.

Een inbreuk op de gedragskode betekent dan een morele blaam in de vorm van een schrapping uit de lijst.

Een nieuwe kwikbatterijen-konvenant

Op 10 april werd door staatssecretaris voor leefmilieu Miet Smet, de minister van economische zaken en de betrokken bedrijfsfederaties een nieuwe, verstrengde gedragskode afgesloten over de vermindering van het kwikgehalte in batterijen.

In de periode 1988-1990 zal het gehalte kwik in alkalinebatterijen dalen van 0,3% tot 0,1% in plaats van tot 0,15% zoals afgesproken in de konvenant van 1 januari 1988. De technische vooruitgang laat zelfs toe om tegen 1992 een verdere reductie door te voeren zodat dan nog maximaal 0,025% van een alkaline-batterij uit kwik zal bestaan. Dit betekent een vermindering met 97,5% tegenover de situatie in 1987 toen nog 1% kwik was toegestaan.

Wat betreft de kwikoxyde batterijen of knooppellen die ongeveer 30% kwik bevatten, zal zoveel mogelijk gestreefd worden naar een vervanging door zink-luchtcellen. De verkoop van kwikoxyde batterijen is intussen al met 34% gedaald.

De vorige gedragskode heeft als resultaat dat nu ten opzichte van 1987 jaarlijks 82% minder kwik in het milieu terecht komt via nieuwe

In België lijken de afgesloten konvenanten goed te lopen, uit Nederland komen totaal andere geluiden. De Nederlandse overheid liet daarover een studie uitvoeren die tot vrij negatieve konklusies kwam. Alle bezwaren en onzekerheden rond de doeltreffendheid van konvenanten laat toe te besluiten dat deze vrijwillige gedragskodes alleen aangewezen zijn indien andere meer betrouwbare beleidsinstrumenten niet bruikbaar blijken.

Rik De Baere

primaire batterijen: een reductie van 6.219 kg naar 1.131 kg kwik waarvan 267 kg door alkalinebatterijen.

In het dagelijkse leven wordt kwik nog in andere toepassingen gebruikt, 3.200 kg vindt jaarlijks zijn weg naar de tandheelkunde, 900 kg verdwijnt in termometers en barometers naast 350 kg in fluorescentie lampen en 50 kg in pesticiden.

Een deel van deze produkten komt in ons huisvuil terecht wat een luchtemissie van 3.000 kg kwik per jaar betekent als gevolg van huisvuilverbranding.

Daar selectieve ophaling nooit een optimaal resultaat heeft, moet men wat betreft huishoudelijke toepassingen zo veel mogelijk opteren voor een produktgericht beleid zoals de batterijenkonvenant. Voor de andere toepassingen (tandarts, lampen) lijkt men voorlopig te opteren voor een selectieve ophaling. Ook de industrie is een belangrijke bron van kwikvervuiling. Vooral de chloorkalijnijverheid. De steenkool gestookte elektrische centrales en de metaalindustrie zorgen voor een bijkomende luchtemissie van 5.800 ton per jaar. Het spreekt voor zich dat deze industrieën dringend een kwikvrije produktiemethode of stoffenbeleid moeten opgelegd krijgen.

De slag om de Blauwe Vlag

De zomer staat voor de deur en binnenkort trekken weer massa's toeristen naar één van de vele stranden die Europa rijk is. Het is echter opvallend hoe weinig bezoekers van deze stranden zich bewust zijn van de kwaliteit van het kustmilieu. Vaak hebben zij totaal geen weet van de kwaliteit van het water waarin zij zwemmen of hebben ze geen aandacht voor natuurgebieden die in de onmiddellijke omgeving van het strand gelegen zijn. Om de bezoekers meer attent te maken op dit milieu werd de Europese Blauwe Vlag campagne gestart.

Organisatie

De Europese Blauwe Vlag campagne werd voor de eerste maal opgezet tijdens het Europees Jaar van het Leefmilieu in 1987. Het voornaamste doel van de campagne is het publiek te sensibiliseren voor de kwaliteit en het beheer van ons zee- en strandmilieu en voor de noodzaak om het te beschermen. De campagne wordt zowel op nationaal als op Europees niveau gevoerd en heeft als symbool de Europese Blauwe Vlag.

Op Europees niveau werd de campagne gestart op initiatief van de Foundation for Environmental Education in Europe (F.E.E.E.) met financiële steun en onder het patronaat van de commissie voor leefmilieu van de Europese Gemeenschap.

De Koning Boudewijnstichting startte de actie in België in 1989. Dit jaar ligt de organisatie en de

koördinatie van de actie in de handen van Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen, in samenwerking met Inter-Environnement Wallonie en met financiële steun van het Fonds Leefmilieu van de Koning Boudewijnstichting en de Nationale Loterij.

Het symbool van de Europese Blauwe Vlag werd aanvankelijk alleen toegekend aan stranden. Later breidde de actie in een groot aantal landen, maar nog niet in België, uit met jachthavens voor pleziervaartuigen. Het is daar zelfs mogelijk om als pleziervaartuig onder een Europese Blauwe Vlag te varen. In een aantal landen loopt er dit jaar tevens een piloot-project om ook binnenwateren, die gebruikt worden als recreatieve zwemplaatsen, aan de lijst van mogelijke kandidaten voor een Blauwe Vlag toe te voegen.

Zoals de naam van deze actie reeds laat vermoeden werd het symbool van de campagne gekoncretiseerd in een blauwe vlag met hierin een witte cirkel met een symbolische zee.

Toekenning van de Blauwe Vlag

Het toekennen van de Europese Blauwe Vlag gebeurt in verschillende stappen. Via een nationale coördinator kunnen de stranden zich elk jaar opnieuw kandidaat stellen voor het verkrijgen van dit symbool.

Een nationale adviesraad bestudeert in elk land afzonderlijk of de verschillende stranden, die zich kandidaat hebben gesteld, voldoen aan een aantal voorwaarden. De beoordeling van deze stranden

geeft ze dan in de vorm van een advies aan de Europese Jury, die het laatste woord heeft in geval er nog twijfel mocht bestaan. Het is deze jury die uiteindelijk de Europese Blauwe Vlag toekent.

Indien gedurende het verloop van het seizoen een bepaald strand niet meer kan voldoen aan de vereiste criteria, wordt de Blauwe Vlag gestreken tot het strand terug volledig in orde is met de gestelde voorwaarden.

Kriteria

Om als kandidaat effectief een Europese Blauwe Vlag toegewezen te krijgen, moet het strand aan een viertal voorwaarden kunnen voldoen.

Een van de voornaamste criteria is de kwaliteit van het zwemwater. Deze moet in overeenstemming zijn met de E.E.G.-richtlijn voor zwemwaters (N°76/160/EEC) en met de regionale en nationale wetgeving terzake (afhankelijk welke er de strengste is). Tevens mag er geen industrieel of rioleringswater worden geloosd in de nabijheid van het zwemwater of op een plaats waar het dit zou kunnen beïnvloeden.

Een tweede heel belangrijke voorwaarde betreft de publieke informatie en edukatie omtrent het plaatselijke kust- en strandmilieu. Dit jaar zal hier nog extra de aandacht worden op gevestigd. Zo moet het publiek zich permanent kunnen informeren over de kwaliteit van het zwemwater. Indien er bij de metingen ernstige vervuilingen worden genoteerd, moet dit

ook dadelijk aan de bezoeker worden meegedeeld.

Het publiek moet eveneens op de hoogte worden gesteld van de geldende wetgeving betreffende de badzone, uitgewerkt in de vorm van een "gedragskode". Hij moet informatie kunnen krijgen omtrent natuurgebieden, gelegen in de omgeving van het strand, met hierin eventueel een vermelding van zeldzame plante- en diersoorten (tenzij natuurlijk deze informatie een gevaar zou betekenen voor het desbetreffende gebied en/of soort).

Tenslotte moet het kandidaatstrand minimaal vijf edukatieve activiteiten kunnen voorleggen die in verband staan met het kustmilieu van hun gebied.

Een derde criterium betreft de kwaliteit van de kustlijn. De voorzieningen op het strand en in de onmiddellijke omgeving ervan moeten in overeenstemming zijn met de bestaande ontwikkelingsplannen en de wetgeving ter zake. Tevens moet een zichtbare olievervuiling langs de kustlijn worden vermeden en mag er geen zichtbare vervuiling van riolering of ander afval worden aangetroffen. In geval er zich een milieuramp zou voordoen, moet er een rampenplan bestaan zodat dadelijk kan ingegrepen worden om de kustlijn te beschermen.

Een laatste criterium betreft de netheid, het beheer en de veiligheid van het strand. Dit criterium kan soms negatief doorwegen voor meer afgelegen stranden, die wel een vrij zuiver zwemwater hebben, maar die niet altijd over een aantal basisfaciliteiten voor de bezoekers beschikken.

Besluit

De Europese campagne kent langzaam maar zeker een stijgende respons van deelnemende stranden. Waar er in 1988 nog 391 stranden en 102 plezierjachthavens werden gelauwerd, steeg dit aantal in 1989 tot 567 stranden en 126 havens over heel de Europese Gemeenschap. Dit stijgende aantal is niet alleen te wijten aan de ruimere bekendheid die de actie van jaar tot jaar krijgt in de verschillende landen, maar ook aan het feit dat een groot aantal stranden inspanningen levert om aan al deze voorwaarden te voldoen.

Het voornaamste doel van de campagne is - in een notedop - de kwaliteit van het kustmilieu te verbeteren door in elk land het publieke bewustzijn aangaande het milieu aan te scherpen. Vandaar ook dat de organisator van de campagne, bij het toekennen van de Blauwe Vlaggen, een zeer ruime aandacht besteedt aan de kwaliteit van het kustwater en de edukatieve en informatieve acties, die alle van een zeer hoog niveau moeten zijn.

De Blauwe Vlag campagne gaat over heel Europa officieel van start op 5 juni 1990. Deze dag valt samen met de United Nations dag van het leefmilieu. Op deze dag worden voor heel Europa de namen van de stranden en jachthavens bekendgemaakt die een Europese Blauwe Vlag krijgen toegewezen.

Als een bezoeker deze zomermaanden dus op een strand terecht komt waar een Europese Blauwe Vlag wappert, mag hij aannemen dat de kwaliteit van het zwemwater minstens konform is aan de Europese richtlijnen dien aangaande ; dat de kwaliteit, het

beheer en de veiligheid van het strand van een zeer hoog niveau zijn en dat hij er een ruim aanbod aan informatie en edukatie omtrent het leefmilieu kan vinden. Tevens moet hij er steeds informatie kunnen vinden over de kwaliteit van het zwemwater.

Wanneer een bezoeker echter op een strand komt waarop geen Blauwe Vlag wappert, moet hij niet dadelijk konkluderen dat de zwemwaterkwaliteit van een zeer bedenkelijke kwaliteit is. Gezien er wordt afgegaan op de resultaten van het water van het voorgaande jaar, is het zeer goed mogelijk dat een toenmalige vervuiling er nu de reden van is dat er geen Blauwe Vlag werd toegekend. Dit jaar kan de kwaliteit van het water echter wel konform zijn aan de Europese richtlijnen. Ook is het zeer goed mogelijk dat het een strand betreft met een vrij goede kwaliteit van het zwemwater, doch dat de faciliteiten nog niet helemaal in overeenstemming zijn met de voorwaarden tot het verkrijgen van de Blauwe Vlag. Indien het echter een strand betreft dat de campagne steunt, zal hij zeker wel informatie kunnen vinden aangaande de kwaliteit van het water.

Begin juli wordt een brochure uitgegeven waarin alle stranden en havens, die een Europese Blauwe Vlag kregen toegewezen, worden vermeld.

Om tenslotte in de geest van de Europese Blauwe Vlag campagne te besluiten, wil ik iedereen die gedurende de komende zomermaanden een strand gaat bezoeken, aanraden om zich steeds te laten informeren omtrent de kwaliteit van het water en over het kust- en strandmilieu in het algemeen. Gewoon doen.

Frank Clottens

Erosie

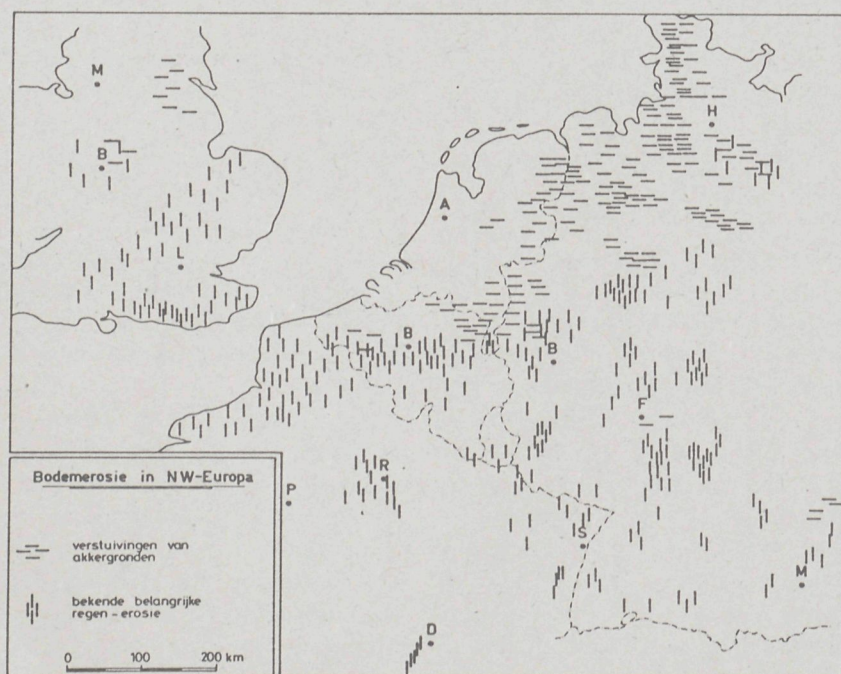
Moet er nog grond zijn ?

Bodemerosie in de heuvelgebieden van Midden-België is een verschijnsel dat de laatste jaren in toenemende mate als een probleem wordt gesignaleerd. Wat vroeger incidenteel optrad en ervaren werd als iets onvermijdelijks, treedt tegenwoordig ontegensprekelijk met grotere frekwentie op: bij forse regenbuien ondervinden dorpen overlast van modderstromen, en akkerbouwers komen voor geulen te staan die ze liever met een bulldozer dan met een traktor te lijf gaan. De afgespoelde grond leidt elders in het landschap tot diverse milieuproblemen. Bond Beter Leefmilieu wacht niet op een volgende wolkbreuk om de aangerichte schade in ogenschouw te nemen, maar startte zelf een anti-erosie-actie om te trachten snel tot een georganiseerde aanpak te komen.

Mensen zijn niet gemakkelijk geneigd hun gedrag aan te passen voordat er ernstige problemen ontstaan. Ook reageert men vaak pas op een bestaande toestand als men er per-

soonlijk bij betrokken wordt. De huidige belangstelling voor bodemerosie en de wil om dit probleem te bestrijden zijn daarop geen uitzondering. Zo werd het voor veel landbouwers in Neder-

lands Zuid-Limburg de voorbije jaren steeds duidelijker dat vruchtbare grond systematisch in grotere hoeveelheden van hun akkers verdween. Vooral de modderellende die met steeds grotere regelmaat de lager gelegen woonkernen in de streek trof, drukte hen met neus de op de feiten. Uiteindelijk zijn de boeren zelf met voorstellen komen opdagen om de erosie te lijf te gaan, en wel door de bedrijfsvoering aan regels te binden. Een landbouwschapsverordening die sinds 1 januari '90 van kracht werd, legt o.a. volgende beperkende maatregelen op: hellingen van meer dan 18% mogen niet meer met akkerbouwgewassen worden bebouwd. Op hellingen tussen 15% en 18% wordt bij bieten en maïs (erosiegevoelige gewassen) een onderteelt verplicht. Percelen die tussen 10 en 15% hellen moeten het hele jaar door bedekt zijn met een gewas, enz... In België loopt het nog zo'n vaart niet. De toestand in onze heuvelgebieden wordt door de meeste landbouwers en omwonenden

bron: J. De Ploey, Bodemerosie in de lage landen. Acco, Leuven, 1986, p. 27.

nog niet als dermate ernstig ervaren dat men gaat vragen om strenge, bindende maatregelen. Trouwens, vooraleer landbouwers en regels elkaar spontaan vinden zal er nog heel wat aarde naar de zee moeten vloeien... Uit recente reacties van Belgische gemeentebesturen blijkt evenwel duidelijk dat ook zij de toenemende ernst van het probleem onderkennen. De oprichting van een Interuniversitair Centrum voor Bodemerosie en Bodembeschoud en een aantal studiedagen die onlangs door diverse verenigingen aan de bodemerosie werden gewijd, wijzen op de stijgende bekommernis voor een probleem dat de hele gemeenschap aangaat.

Over rillen en geulen

De bodemkundige en landschappelijke elementen zijn in Vlaanderen niet fundamenteel verschillend met die in Zuid-Limburg. Gelijkaardige reliëfrijke leengebieden die erg gevoelig zijn voor regenerosie treft men aan in Noord-Frankrijk, Duitsland en Zuidwest-Engeland. Op de schetskaart komen de vertikale lijnen ruwweg overeen met akkerbouwgebieden in deze streken. In België is een oppervlakte van ruim 100.000 ha sterk onderhevig aan erosie, in een gebied dat zich uitstrekt van Westelijk Henegouwen en de Vlaamse Ardennen over het Pajottenland en de Brabantse heuvels tot in het Hageland en Haspengouw. Naar het zuiden toe, tot in de Condrozstreek, treedt plaatselijk eveneens erosie op waarbij het bodemverlies oploopt tot beduidend meer dan 10 ton aarde/ha/jaar. Deze 10 ton wordt in onze streken algemeen als een drempelwaarde gesteld voor erosie die het gevolg kan zijn van natuurlijke omstandigheden, en deels kan worden gecompenseerd door nieuwe bodemvorming uit onderliggende grondlagen. Grotere

bodemverliezen of "versnelde erosie" zijn te wijten aan menselijke ingrepen die de bodem gevoeliger maken voor erosie. We mogen aannemen dat het jaarlijks bodemverlies in dit arsenaal van 100.000 ha oploopt tot tientallen tonnen/ha/jaar. Alleen metingen brachten deze verrassend grote hoeveelheden aan het licht. Visuele schattingen leiden hier meestal tot volstrekte onderschatting.

Vanwaar deze grote bodemverliezen? In al deze gebieden is een groot deel van de bodems op hellingen ontwikkeld in löss, en veelal kalkrijk lemig-kleiig sediment, rijk aan verweerbare mineralen. Dit gaf het ontstaan aan vruchtbare leembodems met van nature uit een laag gehalte aan klei en organische stof. Dit maakt dat de grondstructuur van nature uit weinig stabiel is: inslag van regendruppels doet de bodembestanddelen relatief gemakkelijk uiteenvallen in kleinere deeltjes. Dit noemt men bodemdegradatie. Verdere bodemdegradatie als gevolg van menselijke activiteiten is zeker een belangrijke oorzaak van de versnelde erosie. De oorzaken hiervan kunnen als volgt worden samengevat: het afnemend gebruik van organische stof onder de vorm van stalmest (door het toenemend gebruik van drijfmest en kunstmest), de afwezigheid van voldoende vegetatie of vegetatieresten tussen de groeiseizoenen (de bodem ligt er geruime tijd onbedekt bij), de verzuring van de grond onder andere door het gebruik van zuurwerkende meststoffen, immissie in het milieu van aanzienlijke hoeveelheden SO_2 en het verminderd gebruik van kalk) en de toename van de mechanisatie met gebruik van steeds zwaardere machines. Als gevolg van deze factoren is veel akkergrond de laatste jaren beduidend gevoeliger geworden aan de vernietigende werking van regendrup-

pels. Daardoor slibt de toplaag sneller dicht waardoor minder water kan infiltreren en de oppervlakkige afspoeling groter wordt: er kan zo meer bodemmateriaal getransporteerd worden, de erosie neemt dus toe.

Ook de wijzigingen in het agrarisch landgebruik van de laatste decennia hebben hier onmiskenbaar hun invloed. Een steeds hardere concurrentiestrijd verplichtte de landbouwers grotere en meer gelijkvormige percelen te bebouwen, waardoor de ononderbroken hellingen onder akkerbouw gemiddeld veel langer zijn geworden. Bij lange hellingen gaat het water zich meer concentreren in geultjes en ontstaat de zogenaamde ril-erosie. Men heeft aange-toond dat via deze geultjes jaarlijks de grootste hoeveelheid bodem verloren gaat. Ze kunnen reeds ontstaan na vrij hevige, relatief korte regenbuien die men jaarlijks meerdere keren kan verwachten. Door de landbouwer worden ze echter als minder problematisch ervaren omdat ze hen niet meteen hinderen in zijn activiteiten, en na een volgende grondbewerking niet meer herkenbaar zijn. Dit is trouwens één van de belangrijkste oorzaken van de visuele onderschatting van het kwalitatieve bodemverlies.

In landbouwerskringen geeft de erosie tot nog toe vrijwel enkel aanleiding tot zondagochtend discussies wanneer, meestal na wolkbreken die maar om de paar jaar voorkomen, her en der geulen worden geslagen die niet meer dicht te ploegen zijn en moeten worden opgevuld met balen stro, houtstronken en ander materiaal. Toch verneemt men van de landbouwers zelf dat deze geulvorming op vele akkers een recent feit is, en met de jaren frekwenter voor problemen zorgt. Daarvoor werden ook wetenschappelijke bewijzen gevonden. Op een proefveld in

de Brabantse leemstreek werd bij onderzoek van een duizend jaar oud kolluviaal leempakket (= door afspoeling in beekdalen afgezette leemgrond) vastgesteld dat talrijke grove keien enkel voorkwamen in het materiaal dat vooral na de tweede wereldoorlog werd afgezet. Deze keien spoelen enkel aan vanuit diepe geulen, en zijn afkomstig van de grondlagen onder het leempakket.

In het meer zandige laag-België en de Kempen wordt er meer schade vastgesteld vanwege winderosie. Hierbij worden, vooral in het voorjaar bij schrale noord-oostenwind op nagenoeg onbegroeide akkers, grote hoeveelheden bodemdeeltjes aan de oppervlakte losgemaakt en meegevoerd door de wind. Ook zandduinen nemen zo op diverse plaatsen sterk uitbreiding.

Een zaak van de hele gemeenschap

Uit gesprekken met betrokken landbouwers blijkt duidelijk dat men zich terdege bewust is van de versnelde erosie, maar dat de meesten niet goed weten in hoeverre ze die moeten aanvaarden als een min of meer fataal gebeuren dat (voorlopig) toch maar een kleine schaduw werpt op de voordelen van de gemoderniseerde landbouw.

Daarbij wordt over het hoofd gezien dat bodembehoud ("soil conservation") gaat om het behoud van één van de belangrijkste natuurlijke rijkdommen waarover wij beschikken.

Akkerbouwgebieden en bodems in het algemeen vertegenwoordigen een enorm kapitaal voor ons en voor de generaties na ons. Men moet er mee rekening houden dat de leemmantels bij ons op grote arealen slechts 1 à 2 meter dik zijn. Met het huidige bodemverlies wordt jaarlijks gemiddeld een laagje teelaarde van 1 tot enkele millimeters afgevoerd: indien dit

proces gedurende de komende eeuw aanhoudt, kan met zekerheid stellen dat er op vele hellingen een laag leem zal verdwenen zijn met een dikte van ongeveer een halve meter. Zo hebben ook Mesopotamië, Griekenland, Italië en Spanje, in volgorde van het hoogtepunt van hun cultuur, hun eens zo rijk bloeiende landbouw zien teloorgaan ten gevolge van erosie. Zonder de toestand te willen dramatiseren wordt het hoog tijd om het probleem nuchter te benaderen en naar oplossingen te zoeken. Een erosiebestrijdingsplan is daarbij niet haalbaar indien men ervan uitgaat dat enkel de boeren hun verantwoordelijkheid moeten opnemen. De zaak van het bodembehoud is de zaak van de hele gemeenschap.

Een gekoördineerde actie

Bovenstaande argumentatie wil vooral duidelijk stellen dat we niet per se moeten zitten wachten op initiatieven van de landbouwers zelf, omdat ook buiten de landbouw een aantal kwalijke gevolgen van bodemerosie zichtbaar zijn. Erosie op onze moderne akkers zorgt onmiskenbaar voor chemische verontreiniging van meststoffen. Vooral stikstof- en fosforverbindingen spoelen in grote mate met de grond mee en verontreinigen zo beken en rivieren. Men stelt tevens vast dat de frekwentie van overstromingen langs bovenrivieren in Vlaanderen gestadig toeneemt. Naast het dicht slibben van akkergronden is de toename van het verharde oppervlak (wegen, bebouwing) oorzaak van de versnelde waterafvloeiing van een groot gedeelte van de neerslag: minder water kan infiltreren in de bodem. Dergelijke overstromingen van modderwater veroorzaakt heel wat schade aan lager gelegen natuurgebieden. Wanneer gedacht wordt aan een gekoördineerde actie door diverse

belangengroepen moet men voor ogen houden dat het vooral de landbouwers zullen zijn die door aangepaste teelttechnieken en bedrijfsvoering aangewezen blijven om de bodemerosie in de hand te houden. Het is duidelijk dat zulke maatregelen (bedekt houden van de bodem door inzaaien van groenbemesters, laten liggen van de strooilaag na de oogst,...) om heel wat voorlichting vragen en risico's inhouden voor de opbrengst. Wat zeker is: erosiebestrijding zal geld kosten.

Vooreerst blijft het noodzakelijk verder onderzoek te verrichten naar de efficiëntie van verschillende alternatieve landbouwtechnieken die erosieremmend kunnen zijn in diverse omstandigheden. Daarbij moet ook eens over de grenzen heen gekeken worden, en zijn pilootprojecten in het veld essentieel. Toch zou kunnen blijken dat bij toepassing van bruikbare methoden een zekere produktiederving vooral in de beginfase niet te vermijden is. Aanpak van erosie in een stroomgebied vraagt de medewerking van ALLE landbouwers. Wil men ze er in grote getalen toe bewegen zelfs maar kleine veranderingen in de traditionele bedrijfsvoering door te voeren, zal een soort van risicodragende compensatie (bijvoorbeeld in de vorm van een aanmoedigingspremie) moeten worden voorzien. Met een gekoördineerde actie trachten we dan ook te bereiken dat zowel landbouw- als overheidsinstanties en andere betrokkenen een coherente visie krijgen op het probleem van de bodemerosie. Dit zal in eerste instantie gebeuren door het rapporteren van de huidige toestand. Dan alleen wordt het mogelijk om gezamenlijk met konkrete actieplannen naar buiten te komen, en te trachten fondsen beschikbaar te stellen om deze te realiseren.

Egbert Asselman

Op de loop voor 't vuil

Dat de Schelde ernstig vervuild is, is al lang geweten. Dat het zelfs de vuilste rivier van West-Europa is, moet ondertussen ook al iedereen weten. Daarom trok er in de maand april jongstleden een karavaan wandelaars door ons land, de Schelde volgend van de monding tot de bron. De actie "Redt de Schelde" wou voor de zoveelste maal aandacht vragen voor deze verregaande verloedering van de Schelde en zijn bijrivieren.

Het bijzondere aan deze Scheldeactie was dat zij niet uitging van een natuur- of milieuvereniging. Een aantal mensen uit kerkelijke kringen in het Nederlandse Zeeland vonden de situatie dermate ernstig dat zij actie noodzakelijk vonden. Zij zochten en vonden spoedig steun bij de milieubeweging, lokale overheden en andere politieke en kerkelijke organisaties in Nederland, België en Frankrijk, zodat een brede pluralistische internationale aktiegroep ontstond die deze maratontocht organiseerde. Specifiek aan het opzet was dat vooral beroep werd gedaan op lokale komitees om de etappe in hun gemeente te organiseren en inhoudelijk in te vullen. Ook voor deze komitees werd een zo breed mogelijk forum gezocht.

Wachters van de Schelde

Aan de verschillende gemeenten langs de Schelde werd een bronzen repika van het beeld "Wachters van de Schelde" aangeboden. Dit beeld, dat bij de monding van de Schelde in Breskens over de Schelde kijkt, symboliseert de waakzaamheid die iedereen moet betonen om over de kwaliteit van het Scheldewater te waken. De gemeenten konden zo de actie financieel ondersteunen en verklaren zich terzelfdertijd akkoord om zich actief in te zetten voor een schone Schelde.

Wandelmaraton met ups en downs

Op 9 april vertrok dan een kern van een honderdtal vaste wandelaars voor een maraton in 17 etappes, die hen van de monding in Breskens tot aan de bron in het Franse Gouy 425 km verder moest voeren.

Langs hun weg waren zij getuige van de vele vormen van milieu- en natuurverloedering waaraan de

Aktieplan voor een propere Schelde

1. Oprichting van een Internationale Scheldekommissie waarin Belgische, Nederlandse en Franse milieuministers zetelen. De Internationale Rijnkommissie kan als voorbeeld dienen. De waterkwaliteitsverbetering moet de doelstelling van deze commissie zijn, onafhankelijk van economische belangen.
2. Meer aandacht voor natuurbescherming en -ontwikkeling in de binnen- en buitendijkse gebieden van het totale Scheldestroomgebied, de aankoop van natuurgebieden stimuleren, een voldoende hoog waterpeil handhaven in de Scheldemeersen, en mogelijkheden creëren voor het afsluiten van beheersovereenkomsten met landbouwers.
3. Meer middelen voor wetenschappelijk onderzoek naar de natuur in het Scheldestroomgebied.
4. Zuiveren van alle huishoudelijke afvalwaters, inbegrepen de verwijdering van fosfaten en nitraten.
5. Doortastende aanpak van de industrie, landbouw, scheepvaart en andere vervuilsbronnen van het Scheldestroomgebied. Bedrijven moeten worden gestimuleerd om de beste beschikbare technieken toe te passen.
6. Verminderen van de lozing van zware metalen tegen 1995 met 50 tot 90%. Totaal verbod voor het lozen van zogenaamde zwarte lijststoffen en meer aandacht voor de vermindering van de lozingen van organische mikro-verontreinigingen.
7. Schoonmaken van de vervuilde Scheldebodem. Vervuilde baggerspecie reinigen of zorgvuldig bergen.
8. Opleggen van milieueffingen aan vervuilers. Konsekwent toepassen van het principe "de vervuiler betaalt".
9. Lozingsvergunningen aanpassen aan de draagkracht van de natuur. De lozingsvergunningen en metingen moeten openbaar zijn. Strengere controle op de lozingsvergunningen. Overtreders krachtig aanpakken.
10. Toepassen van het voorzorgsprincipe. Het vermoeden van mogelijke milieuschade volstaat om maatregelen te nemen.

Schelde is blootgesteld: industriële lozingen, ongezuiverde stadsriolen, opgespoten en ingepalmde natuurgebieden, verdroogde Scheldemeersen, met nitraten en pesticiden vervuilde afwateringsgrachten... Maar zij konden eveneens genieten van de vele mooie en waardevolle natuurgebieden, die nog in en om de Schelde bestaan, ondanks alle vervuiling.

In elke gemeente waar zij doorkwamen, kregen zij het gezelschap van lokale aktievoerders, die ook hun steentje wilden bijdragen voor een schone Schelde. Via allerlei akties en milieu-aktiviteiten werd de lokale vervuilingsproblematiek belicht, en werd duidelijk gemaakt dat minder en minder mensen nog aanvaardden dat de Schelde en haar zijrivieren op dergelijke wijze worden verknoeid. In elke stopplaats werd voor animatie gezorgd. Vooral Walter de Buck en de Internationale Nieuwe Scène zorgden ervoor dat de moed erin bleef. Op de topdagen waren er meer dan 1000 mensen op de been voor een schone Schelde. Verschillende duizenden mensen hebben dan ook een duidelijke kreet naar de verantwoordelijke bewindslieden laten horen.

Een schone Schelde van 100 meter

Op 28 april werd de bron bereikt, de apoteose voor de wandelaars die zich drie weken hadden ingezet. Iedereen kon zien hoe het heldere bronwater het begin van de machtige stroom vormt, maar iedereen kon ook zien hoe het helder riviertje reeds na 100 meter omgevormd wordt tot een gitzwarte riool. Een meer cynische illustratie van de dramatische toestand van de Schelde kan men zich niet inbeelden. De plaatselijke vervuiler werd dan ook onmiddellijk met een bezoekje van de aktievoerders vereerd.

Aktieplan voor een schone Schelde met meer natuur

Doel van gans de aktie was de mensen nogmaals te mobiliseren voor de problematiek van de vervuilde Schelde en de politici aan te zetten tot het nemen van daadwerkelijke maatregelen. De tijd van de probleemanalyse is al lang voorbij. Konkrete maatregelen in internationale afspraak zijn dringend nodig. De milieubeweging gaf in ieder geval al het voorbeeld voor een dergelijke internationale samenwerking. De B.B.L. en B.N.V.R. stelden samen met de Zeeuwse Milieufederatie en de Stichting Reinwater uit Nederland een aktieplan op dat door I.E.W. (Inter Environnement Wallonie) en Nord Nature uit Frankrijk werd onderschreven.

Een tienpunten urgentie programma (zie kader) werd opgesteld met als één van de voornaamste eisen het oprichten van een Internationale Scheldekommis­sie, met als uitsluitende doelstelling het verbeteren van de waterkwaliteit en de natuurwaarde van de Schelde. Het koppelen van kwaliteitseisen aan economische belangen zoals het nu gebeurt tijdens de onderhandelingen over de waterverdragen, leidt tot niets.

In de begeleidende brochure (aan te vragen bij B.B.L.) werd veel aandacht besteed aan de (potentiële) natuurwaarde van het Scheldebekken. De redding van de Schelde betekent immers meer dan zorgen voor proper Scheldewater, heel wat aandacht moet gaan naar natuurbehoud en natuurbouw.

Resultaten

Gedurende de aktie werden verschillende duizenden mensen gemobiliseerd en vooral veel lokale politici steunden aktief de aktie. Meer dan 20 gemeenten schaften zich het beeldje "Wachters van de Schelde" aan en verklaarden zich

zo akkoord om zich aktief in te zetten voor een propere Schelde. Tussen Gent en de taalgrens ondertekenden alle burgemeesters bovendien een verklaring, opgesteld door de aktievoerders van de Vlaamse Ardennen. Antwerpen beloofde binnen de 3 maanden in de haven een installatie te voorzien waar de schepen kunnen gereinigd worden. Konkrete maatregelen op hoger niveau zoals het oprichten van een Internationale Scheldekommis­sie blijven echter nog steeds uit. Hopelijk is hiervoor geen jaarlijkse herhaling van deze tocht nodig (zoals Walter de Buck al voorstelde) maar komt men vlugger tot resultaten.

Bruno Wens

Wij, burgemeester en schepenen van... wensen dat het zuiveren van het Scheldewater als een nationale prioriteit wordt beschouwd.

Wij roepen de gewestelijke en de nationale regering op om hiervoor de nodige budgettaire middelen beschikbaar te stellen.

Omdat te lang reeds elk dorp en elke stad de rivier weer iets vuiler doorgeeft aan zijn buurt stroomafwaarts, maken wij er met onze gemeente een erezaak van ons eigen aandeel in deze vervuiling zo snel mogelijk terug te brengen tot nul!

Tot bevestiging van deze vaste wil die leeft binnen ons gemeentebestuur, onderteken ik, als burgemeester (schepenen); dit dokument, in de hoop dat alle gemeenten stroomopwaarts dit voorbeeld willen volgen.

De tropen naar de kloten

De jaren tachtig worden het verloren decennium genoemd voor de ontwikkelingssamenwerking: in de voorbije tien jaar werd nauwelijks vooruitgang geboekt in de situatie van een vierde van de wereldbevolking. Ongeveer een miljard mensen leven op dit moment in absolute armoede. Er was (en is) de schuldenkrisis, de hongersnood, de verwoestijning, de vernietiging van het tropisch regenwoud, de geringe stijging van het Bruto Nationaal Produkt in sommige Afrikaanse landen.

Op het einde van de jaren tachtig werd het echter duidelijk dat de relatie tussen deze wereld milieukrisis en de mondiale economische situatie zeer hecht is. De degradatie van het milieu vormt een bedreiging voor een verder menselijk bestaan.

De milieuproblemen in de geïndustrialiseerde wereld verschillen meestal sterk van de problemen in de ontwikkelingslanden. Het belangrijkste verschil is wel de armoede die zowel oorzaak als gevolg is van de achteruitgang van het milieu. Een aangepaste ontwikkeling voor deze landen is dan ook noodzakelijk.

Ontwikkeling wordt door de World Conservation Strategy omschreven als "de verandering van de biosfeer en het gebruik van menselijke, financiële en niet levende hulpbronnen met als doel de menselijke behoeften te bevredigen en de kwaliteit van het leven te verbeteren". Een duurzame ontwikkeling is dan het beheer van deze biosfeer zodanig dat de grootst mogelijke opbrengst voor de huidige generaties wordt bekomen, zonder dat de behoeften en verlangens van toekomstige generaties eronder leiden.

Uitputting

Uitputting van het natuurlijk milieu rond de dorpen vind je bijna overal op het platteland van

ontwikkelingslanden. De oorzaken zijn de snelgroeiende bevolking, de veranderende behoeften, de integratie in de wereldmarkt-economie, maar ook het gebrek aan middelen om gebruik te maken van een andere brandstof dan hout, of om bij voorbeeld met kunstmest de landbouwopbrengsten te verhogen. Vaak beseft de plaatselijke bevolking wel dat niet ongestraft roofbouw kan worden gepleegd op de natuur, maar ontbreekt het de mensen aan geld en kennis voor een verantwoord gebruik van het ecosysteem waarin we leven. Het direkte overleven gaat vaak boven overleven op langere termijn.

Wat in het klein gebeurt, vindt ook op grotere schaal plaats. Nationale overheden exploiteren de bodem, het water en de natuurlijke rijkdommen zodanig dat de natuur geen kans krijgt om zich te herstellen. Met de export van landbouwprodukten, vlees, vis of bodemschatten hopen de regeringen de viezen te bekomen die zij noodzakelijk achten voor de financiering van economische en sociale ontwikkeling. Hierbij gaat het niet

zelden om een beleid dat enkel op korte termijn vruchten afwerpt.

Vervuiling en verstoring

De vele miljoensteden van de derde wereld zijn een opeenhoping van mensen, economische activiteiten en problemen. Grote groepen mensen, met nauwelijks enige middelen van bestaan, leven op grond die ze vaak illegaal hebben verkregen. De achteruitstelling van het platteland, als gevolg van de lage prijzen van landbouwprodukten, veroorzaakt een echte trek naar de stad, op zoek naar een beter bestaan. Stadsbesturen en nationale overheden kunnen deze groei nauwelijks tegemoet treden met primaire infrastructuur, zoals drinkwater en sanitair. De evolutie gaat zo snel dat van enige stadsplanning, als deze al zou bestaan, geen sprake is. De invloed van deze steden is in een wijde omtrek zichtbaar.

Voor drinkwater of water voor economische activiteiten wordt een beroep gedaan op het grond- of oppervlaktewater van een veel groter gebied dan dat van de stad zelf. Ook is er rond Afrikaanse

hoofdsteden in een straal van 50 km meestal geen bos meer te vinden: de behoefte aan hout om te koken, voor verwarming of constructie leidt tot ontbossing op grote afstand. Handelaars uit de stad stropen in een grote kring rond de stad de dorpen af om houtskool of takkenbossen te kopen.

De problemen van industriële vestigingen, voornamelijk in en rond de steden, zijn vergelijkbaar met deze in de geïndustrialiseerde wereld. Door het ontbreken of niet naleven van milieubescherpende maatregelen kunnen de gevolgen in ontwikkelingslanden echter veel erger zijn. Daarbij komt nog dat bepaalde industrieën die in het westen vanwege hun milieu-onvriendelijke produktiewijze worden geweerd, soms naar landen vertrekken die minder hoge milieu-eisen stellen. Ontwikkelingslanden hebben dit ook lang aangemoedigd om werkgelegenheid en kapitaal aan te trekken. Het transport van giftig afval voor zogenaamde "verwerking" is één van de meest schandelijke praktijken van het voorbije jaar. Ook het winnen van delfstoffen kan, door de verplaatsing van de bodem, ernstige gevolgen hebben voor landschap en milieu.

Industrialisatie, verstedelijking en agrarische ontwikkeling vergroten de behoefte aan transportmogelijkheden om hierin te voorzien worden wegen, spoorwegen, vaarwegen en havens aangelegd. Om voor de aangepaste energievoorziening te zorgen zijn stuwdammen, elektriciteitscentrales, kerncentrales en hoogspanningsnetten nodig. De aanleg van deze fysieke infrastructuur heeft directe en indirecte gevolgen voor het milieu.

Zo vormen wegen ekologische barrières, verstoren ze ekosyste-

Foto: Unicef (Sean Sprague)

men en ontsluiten ze gebieden zodat landloze boeren, (il)legaal op zoek gaan naar een nieuw stuk grond.

Aantasting en vernietiging van natuurlijke ecosystemen

Het tropisch regenwoud verdwijnt in een razend tempo. Van de oorspronkelijke oppervlakte aan regenwoud in de wereld is al naar schatting de helft verdwenen. Per jaar gaat zo'n 20 miljoen hectare (België is 3 miljoen hectare) verloren. De consequenties van het verdwijnen van de regenwouden zijn enorm.

Allereerst verdwijnen daardoor dagelijks waardevolle plante- en diersoorten, maar ook ecosystemen worden ernstig aangetast of vernietigd. Genenbanken, waarin de belangrijke informatie over fauna en flora wordt opgeslagen, of natuurreserveaten, bieden maar gedeeltelijk een oplossing om belangrijke eigenschappen van bedreigde planten en dieren te bewaren. De relaties tussen de verschillende levensvormen zijn in het tropisch regenwoud zeer belangrijk.

Steeds meer deskundigen raken

overtuigd van de relatie tussen het verdwijnen van grote stukken regenwoud en veranderingen in het klimaat op regionale en mondiale schaal. Hoewel de belangrijkste oorzaak van de stijgende koolstofdioxide-koncentratie in de geïndustrialiseerde wereld ligt (50%), speelt de ontbossing een niet te verwaarlozen rol (20%) in het broeikaseffekt. Steeds meer wetenschappers en politici beginnen het probleem te onderkennen, maar in de ontwikkelingslanden, die zich van de gevaren bewust zijn, spelen te grote korte termijn economische belangen.

Duurzame ontwikkeling: de oplossing?

Als gevolg van al deze milieu-problemen is bij vele nationale regeringen en internationale organisaties het besef gegroeid dat het onmogelijk is om economische ontwikkeling en het behoud van het leefmilieu te scheiden: ontwikkeling leidt veelal tot de uitputting van grondstoffen waarop ze gebaseerd is en de vernietiging van de omgeving ondermijnt de economische ontwikkeling. Daarom zou het irreëel zijn de milieu-

problemen te willen oplossen zonder een breder perspectief te beschouwen dat rekening houdt met de factoren die aan de basis liggen van de wereldarmoede en de internationale ongelijkheid. Een wereld met epidemische armoede zal altijd ten prooi liggen aan ekologische en andere katastrofen.

Deze bedenkingen lagen aan de basis van de oprichting van de Wereldkommissie over Milieu en Ontwikkeling door de Verenigde Naties in 1983. In 1987 werd, na overleg in de verschillende continenten, het eindrapport gepubliceerd onder de titel "Our Common Future".

Samen met dit eindrapport ontstond ook een nieuw modewoord dat in geen enkele publikatie nog misstaat: "duurzaam" (sustainable). Volgens de W.C.E.D. (World Commission on Environment and Development) is het mogelijk om over te gaan naar een duurzame ontwikkeling, namelijk voldoen aan de behoeften van het heden zonder een belasting te leggen op de generaties.

Duurzame ontwikkeling heeft wel bepaalde limieten, zoals de huidige technologische kennis, de sociale organisatievormen en de mogelijkheid van de biosfeer om de effecten van menselijke activiteiten te absorberen.

In de behoeften voorzien wil niet enkel zeggen dat er een economische groei moet plaatsvinden in landen waar de meerderheid van de mensen arm zijn, maar ook dat de armen een eerlijk deel moeten krijgen van de hulpmiddelen die nodig zijn om deze groei te ondersteunen. Veranderingen in het politieke systeem - effectieve deelname van de burgers bij de beslissingsname - zijn hiervoor nodig, volgens de W.C.E.D. Het is goed om te stellen dat duurzame ontwikkeling geen statische toestand is, maar wel een verande-

ringsproces waarin het gebruik van hulpbronnen, de investeringen, de technische ontwikkeling en de veranderingen in de instellingen consistent worden gemaakt met de behoeften van zowel de huidige als de toekomstige generaties.

Duurzame ontwikkeling in de ontwikkelingslanden

In verband met duurzame ontwikkeling denkt men meestal direct aan derde wereldlanden. Naast het feit dat het woord "ontwikkeling" direct wordt verbonden met de ontwikkelingslanden, zijn er volgens Tisdell fundamentele oorzaken:

De meeste ontwikkelingslanden zijn relatief meer afhankelijk van produktiesystemen die gebaseerd zijn op door milieufactoren beïnvloede hulpbronnen, zoals bij voorbeeld landbouw en veeteelt. De maatschappelijke structuur van deze landen zal wellicht een zware schok krijgen indien één van deze produktiesystemen faalt, dit wil zeggen wanneer het niet meer mogelijk is om duurzaam verder te produceren.

De meeste nieuwe technologieën worden in de geïndustrialiseerde wereld ontwikkeld en er bestaat heel wat onzekerheid over een overdracht naar ontwikkelingslanden. Tegelijk is er een gebrek aan kennis wat betreft de waarde van de inheemse gebruiken, plant- en diersoorten in ontwikkelingslanden. Tisdell pleit dan ook voor een "risiko-konservatisme" waarbij de huidige systemen bewaard zouden blijven totdat meer gegevens voorhanden zouden zijn. Dit wil niet zeggen dat er geen nieuwe systemen mogen worden ingevoerd, maar wel dat deze nog strenger moeten worden beoordeeld voor ze in ontwikkelingslanden worden toegepast.

Kapitaal en arbeid zijn minder mobiel in ontwikkelingslanden dan in ontwikkelde landen. Wanneer het leefmilieu geschaad wordt en er een incenstorting van een produktiesysteem volgt, zal het voor de betrokkenen moeilijker zijn om een andere arbeidsplaats te vinden. Daar de lonen reeds laag zijn in ontwikkelingslanden hebben de individuen praktisch geen mogelijkheid om ander werk te gaan zoeken of hun levensomstandigheden te verbeteren.

De W.C.E.D. of Brundtland-kommissie, heeft zich speciaal beziggehouden met de volgende onderwerpen: bevolking, voedselvoorziening, genetische diversiteit, energie, industrie en menselijke nederzettingen. In de volgende paragrafen gaan we na welk beleidsaanbevelingen voor de ontwikkelingslanden werden gegeven.

Bevolking

Het bevolkingsprobleem kan gedeeltelijk worden opgelost door een vermindering van de armoede, zodat een meer gelijkmatige verdeling van de welvaart mogelijk wordt, en gedeeltelijk door opvoeding opdat het menselijk potentieel om deze welvaart te beheersen, groter wordt. Mogelijke beleidsinitiatieven hiervoor zijn: het verstevigen van de sociale, kulturele en economische motivaties voor familieplanning en het voorzien van voorlichting, opvoeding, geneeskundige diensten en kontraceptiva. Het vergroten van de rol en de opleiding van de vrouw in de ontwikkelingslanden zal hierbij een principiële rol spelen.

Voedselvoorziening

De meeste ontwikkelingslanden hebben nood aan effectieve aanmoedigingsystemen om de pro-

duktie van vele voedingsgewassen te verhogen. Hierbij moet een veel grotere rol worden weggelegd voor de kleine landbouwer. De voedselvoorziening vereist ook aandacht voor de distributie. Daar honger vaak eerder ontstaat wegens een tekort aan koopkracht dan aan een gebrek aan voedsel, zijn dan ook landhervormingen en de bescherming van kwetsbare zelfvoorzieningsboeren in de derde wereld van groot belang.

Soorten en ecosysteemrijkdom

De W.C.E.D. pleit om het vraagstuk van de verdwijnende planten en diersoorten en bedreigde ecosystemen als vitaal economisch probleem op de politieke agenda's te plaatsen. Hieruit zou dan een rem op de vernietiging van deze belangrijke genenreservoirs moeten voortvloeien. Door het aanleggen van parken, het duurzaam ontwikkelen van deze plaatsen en het promoten van een meer efficiënt, lange termijn beheer is het mogelijk om deze soorten rijkdom voor de komende generaties te bewaren.

Energie

De nieuwe economische groei zal minder energie-intensief moeten zijn dan in het verleden. Voor de ontwikkelingslanden ziet de toekomst er allesbehalve rooskleurig uit. Voor de verandering in hun energiegebruikspatroon zullen ze enorme hulp nodig hebben van de geïndustrialiseerde landen. Tegelijk zitten miljoenen mensen in de ontwikkelingslanden met een gebrek aan brandhout, hun belangrijkste energiebron. Een snelle en massale herbebossing is de enige oplossing.

Industrie

De ontwikkelingslanden staan aan het begin van hun industrialisatie en zullen de steun van de indus-

trielanden hard nodig hebben om de milieu-afbraak tegen te gaan en de beschikbare technologieën optimaal te benutten. De multinationale ondernemingen, die nu nog mee aan de basis liggen van de milieuproblemen in ontwikkelingslanden, zouden hierbij een belangrijke rol kunnen spelen. Zij beschikken immers over heel wat hulpmiddelen waar de ontwikkelingslanden nood aan hebben.

Steden

Het afwenden van een dreigende urbane crisis vergt volgens het rapport een beleid dat de druk op de metropolen ombuigt naar kleinere steden, die als plattelandscentra een belangrijke functie toebedeeld krijgen. Ook moeten er speciale nederzettingen-strategieën komen om het verstedelijkingsproces in goede banen te leiden. In dit verband worden er hoge verwachtingen gesteld aan de zogenaamde "sites and services"-benadering, waarbij de overheid zich beperkt tot het leveren van grond en basisvoorzieningen, waarna de toekomstige bewoners zelf een menswaardige woning bouwen.

Samengevat komen de suggesties van de commissie om tot meer gelijkheid en gelijkwaardigheid in de economische verhoudingen te komen, op het volgende neer:

- verhoging van de ontwikkelingssamenwerking en het incorporeren van duurzame ontwikkeling in de doelstellingen ervan;
- een nieuwe benadering van de schuldenproblematiek;
- verbetering van de grondstoffen-overeenkomsten;
- opheffen van protektionistische maatregelen;
- het doorberekenen van kosten van milieubeschermende maatregelen in de prijzen van goederen;
- grotere toegankelijkheid tot mi-

lieutechnologie voor ontwikkelingslanden.

Kritiek op het Brundtland rapport

Moet er nog groei zijn?

Onder economische groei verstaan we de stijging van het bruto nationaal produkt (de totale waarde van alle goederen en diensten die in de loop van een jaar in een land zijn geproduceerd). De toename van het B.N.P. is één van de grondslagen van het westers neoklassiek groeiteorema, zoals het ontwikkeld werd door Keynes. In economische zin is ontwikkeling niets anders dan de toename van de produktie, met veranderingen in het produktiesysteem, de inkomensvorming en -verdeling, die al dan niet gelijktijdig plaatsvinden. Men kan zich de vraag stellen of de economische groei niet aan de basis ligt van de milieuproblematiek.

De export van deze westerse groeigedachte naar de derde wereld heeft een autoritaire modernisering van vele traditionele samenlevingen tot gevolg gehad. Er werd immers te veel geloofd in de wonderen van de economische groei. Deze zou door een toename van het economisch rendement leiden tot structurele verbeteringen van de levensomstandigheden in de ontwikkelingslanden. De praktijk bewees echter het tegendeel en dit had rechtstreekse gevolgen voor het milieu.

De traditionele technieken, producten en industrieën gingen verloren en tegelijk ook de bestaanswijze van grote delen van de bevolking. Hierdoor is de armoede toegenomen en werd er een afhankelijkheid van de geïndustrialiseerde landen gecreëerd.

Men kan dan ook pleiten voor een stabiel (of dalend) B.N.P., met voorrang voor milieuvriendelijke

en arbeidsintensieve sectoren. Wellicht is het een utopie om te stellen dat de economische groei moet worden gestopt. Ons overdadig westers konsumptieniveau is over de hele wereld bekend geworden en wordt door velen als het summum aanzien. Sinds het opengooien van de Oosteuropese markten staan alle bedrijven te dringen om deze nieuwe markt te veroveren. De gevolgen voor het milieu zullen dan ook onvoorzienbaar zijn. Het stopzetten van de economische groei staat gelijk met het afhouden van de Oosteuropaanen van de "geneugten" van onze welvaartsmaatschappijen de westerse bedrijven van de "boom van de jaren '90". Dit wil geen enkele politikus op zijn geweten hebben.

De toestand voor de nieuwe industrielanden is identiek. De nieuwe tijgers (Thailand, Zuid-Korea, Taiwan, Singapore), jonge ontwikkelingslanden die "het" gemaakt hebben, worden overal geprezen. Een Indiase autofabrikant zag dat de vraag naar zijn nieuwe middeklasse wagen 10 maal groter was dan zijn aanbod (25.000 auto's).

Natuurbescherming met een lege maag

Hoewel het Brundtland rapport een eerste bewijs is dat de internationale gemeenschap bezorgd is over de toekomst van onze aarde, rijzen er toch nog heel wat vragen. Een fundamentele kritiek is dat de overlevingseconomie van vele ontwikkelingslanden zich niet de luxe van de milieuzorg kan permitteren. Iemand die zich iedere ochtend moet afvragen of hij die dag zal eten, zal in het geheel niet beïnvloed worden door milieu-problemen. Hij moet op een milieuvernietigende wijze zijn bestaan op korte termijn garanderen. Hoewel de aanbevelingen van het rapport gemakkelijk te interpreteren zijn, zal het wellicht

moeilijk worden om het internationaal politiek systeem te overtuigen. Zullen de ontwikkelingslanden de opbrengsten van hun binnenlandse groei kunnen behouden, gezien de enorme schuldenlast waaronder vele gebukt gaan? Kunnen landen die zich niet-duurzaam ontwikkelen, en eventueel andere landen bedreigen, gedwongen worden om anders tewerk te gaan? Wie zal hen dwingen? En hoe?

De rol van de Europese gemeenschap?

Het ontwikkelingsbeleid van de E.G. wordt voornamelijk bepaald door de Konventie van Lomé, verdragen die voor de duur van 5 jaar tussen de landen van de E.G. en de A.C.P.-landen (Afrika, Caraïben, Pacific) worden gesloten.

In 1979 werd de tweede Lomé-konventie afgesloten. Voor het eerst was er sprake van één "rationele exploitatie van natuurlijke hulpbronnen, en de noodzakelijke bescherming van het milieu" in verband met de Europese ontwikkelingshulp.

Begin 1983 kende de Europese ministerraad een programma voor natuurbeheer goed als integrerend deel van het ontwikkelingsbeleid. Er kwam meer aandacht voor de technische bijstand bij de vorming op het gebied van milieubescherming en voor het tot stand komen van nationale strategieën voor natuurbehoud in de A.C.P.-landen. De derde Lomé-konventie (1984) bevat hoofdstukken over de strijd tegen droogte en verwoestijning.

De vierde konventie, werd op 15 december jl. in de hoofdstad van Togo ondertekend. Tijdens de voorbereidende paritaire vergaderingen werden verschillende resoluties aangenomen die handelen over het milieu: er wordt aandacht gevraagd voor betere milieunormen, strenger toezicht; de handel

in giftig afval en gevaarlijke producten moet worden gestopt; de schuldenlast moet met voorrang worden verlicht,...

Besluit

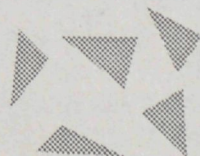
Het Brundtland rapport heeft vele mankementen. Waar er over het algemeen weinig bereidheid bestaat om in verband met het milieukader stukturele uitspraken te doen over economisch belangrijke sectoren, hebben sommige politici zich reeds aan zogenaamd verregaande uitspraken gewaagd.

Ook de ontwikkelingslanden beginnen af te stappen van de, meestal door westerse landen opgelegde, grootschalige projecten en worden ertoe aangespoord hun interne markt te stimuleren.

Deze intern ontstane groei om een hogere levensstandaard te bereiken kan dan een stimulans betekenen voor ontwikkeling.

Een mogelijke uitdaging aan het einde van dit tweede millennium, is de aanbevelingen van de Brundtland kommissie zo snel mogelijk in realisaties om te zetten.

Dirk Van Gijsegem

--K-O-R-T-E---B-E-R-I-C-H-T-E-N---

NETWERKMAGAZINE

Netwerk Vlaanderen, opgericht in 1982, is een financieringsorganisatie voor vernieuwende projecten. Het verzamelt fondsen via ledenbijdragen, giftenkampagnes, leenbemiddeling en het gekende krekelsparen. Netwerk Vlaanderen ondersteunt haar projecten door middel van giften, renteloze leningen en de leenbemiddeling. Tweehonderd projecten kunnen sinds 1982 rekenen op een financiële ondersteuning voor een totaal van 25 miljoen BF.

Netwerk Vlaanderen heeft een nieuw driemaandelijks tijdschrift uitgegeven in de lente van dit jaar. Het is gedrukt op 50.000 exemplaren. Het Netwerkmagazine poogt een service- en informatiemagazine te zijn voor de nieuwe sociale bewegingen, en is zo in staat om zijn rol als "netwerk" beter te vervullen. In 36 pagina's krijgt de lezerservice en informatie over het netwerk van vernieuwende initiatieven in Vlaanderen.

Netwerk Vlaanderen v.z.w.
Liedsstraat 27
1210 Brussel
tel. 02/241.19.97

NETWERK-PRIJS 1990

Vorig jaar begon Netwerk met een jaarlijkse prijs. Het eerste jaar kregen drie ekologische projecten 50.000 BF als stimulans voor hun mens- en milieuvriendelijk werk. Dit jaar nodigt Netwerk iedereen uit de pen in de hand te nemen en een artikel, essay, gedicht, open brief,.... kortom een tekst te schrijven over "geld in goede handen".

Deze tekst mag uiteraard positief zijn, maar ook kritisch, bloedernstig of humoristisch. Wat zijn volgens u de goede en slechte kanten aan geld? Maakt geld wel gelukkig? Wanneer is (je) geld goed besteed? En waarom?

De beste teksten zullen worden voorgelegd aan een jury van deskundigen uit zowel de financiële, de literaire als de sociaalekologische wereld, die hierop een antwoord zullen geven. Teksten en antwoorden worden daarna door Netwerk gepubliceerd in de Nieuwsbrief, een Vlaamse krant en/of tijdschrift met allure.

De tekst mag niet langer zijn dan 1990 woorden.

De beste tekst wordt beloond met een Krekelspaarrekening van 50.000 BF.

De auteur mag bovendien 50.000 BF extra toewijzen aan een netwerkproject.

Daarnaast zijn er 5 winnaars die met 5.000 BF beloond worden en die ieder nog eens 5.000 BF aan een Netwerkproject mogen toewijzen. De jury bestaat uit bovenvermelde deskundigen plus een afgevaardigde van Netwerk Vlaanderen.

De termijn sluit op 15 juli 1990.

Voor het adres zie hiernaast.

MILIEU-EDUKATIE

Het Wereld Natuur Fonds (W.W.F.) heeft een "lijst van educatief materiaal 1990" gepubliceerd. Deze catalogus behandelt de volgende thema's: biologische diversiteit, de bedreiging van het leefmilieu (water, lucht, bodem, afval, geluid, energie en derde wereld) en natuurstudie, natuurbeheer en natuurontwikke-

ling. Per thema worden de educatieve uitgaven ingedeeld in boeken, dossiers, tijdschriften, dia-reeksen, fact sheets, posters en spelmateriaal. Het materiaal is te koop of te huur bij het Wereld Natuur Fonds.

Er is ook een dokumentatiecentrum toegankelijk waar naast het katalogusmateriaal ook andere werken beschikbaar zijn. Het is op werkdagen geopend van 9u tot 12u30 en van 13u30 tot 17u.

W.W.F.
Waterloosesteenweg 608
1060 Brussel
tel.: 02/347.30.30

MILIEUKRANT '90

De Stichting Milieu-Edukatie (S.M.E.) in Utrecht, Nederland, geeft de Milieukrant 1990 uit. Deze krant is bedoeld om met kinderen (10 tot en met 12 jaar) activiteiten voor het milieu te ontplooien. Er is ook een docenten handleiding verkrijgbaar. De S.M.E. is een landelijke professionele milieu-organisatie die zich richt op het onderwijs, volwassenenedukatie, beroep en bedrijf, en overheden.

De uitgave kost 2,5 gulden, er zijn wel aanzienlijke kortingen voorzien vanaf 5 exemplaren. Men kan bestellen bij Stichting Milieubook op giro 315.02.52, en dit is het goedkoopst met behulp van een internationale postwissel. Meer informatie: kadertje in rubriek "Boek en milieu".

Voor meer informatie over de Milieukrant '90:

Stichting Milieu-Edukatie
Postbus 13030
3507 LA Utrecht
tel. 00/31/30/71.37.34

Boek en Milieu

Prikkel of pressie ?; Han Hegeman en Anita Vos; Instituut voor Milieuvraagstukken, Vrije Universiteit Amsterdam; 1990; 106 p., 12 gulden; te bestellen bij Mariëtte Klein, Wetenschapswinkel van de Vrije Universiteit, De Boelelaan 1105, NL-1081 HV Amsterdam, tel. 00/31/20/548.69.31.

Besprekt voornamelijk de mogelijke beleidsinstrumenten om het bestrijdingsmiddelengebruik te beïnvloeden, met in het bijzonder de financiële stimulansen.

Natuur: uitbuiting of respect ?; redactie Wouter Achterberg; uitgegeven door Kok Agora, verspreid door Denis & Co, Sterckshoflei 28-30, 2100 Antwerpen-Deurne, tel. 03/321.38.52; 1989; 201 p., ISBN 90-242-7651-9, 695 fr., boekhandel.

Milieufilosofisch werk over het menselijk ingrijpen in de natuur, de sociale context van de milieu-

problematiek en de wijze waarop de mens tegen de natuur aankijkt.

Milieu-ideeënboek : 524 concrete ideeën voor een duurzame ontwikkeling; Centrum voor energiebesparing en schone technologie/ Grabowsky en Poort; uitgegeven door Samsom H.D. Tjeenk Willink, verspreid door Kluwer Editorial, Santvoortbeeklaan 21-23, 2100 Deurne, tel. 03/360.02.11; 1989, 197 p., ISBN 90-6092-440-1, 650 fr.

De Nederlandse overheid richtte een oproep om ideeën te spuien over duurzame ontwikkeling. Het boek bevat een samenvatting van de meest geschikte ideeën met daarnaast een losse lijst van de overige vondsten om milieuproblemen op te lossen.

De nationale parken van Europa; samengesteld door Hans Bibelriether en Rudolf L. Schreiber; uitgegeven door M & P, verspreid door Standaard Uitgeverij, Belgiëlei 147a, 2018 Antwerpen, tel. 03/239.59.00; 1990; 288 p., gebonden, met foto's in vier kleuren, ISBN 90-6590-366-6, 1395 fr., boekhandel.

Luxeus boek dat een overzicht geeft van de nationale parken en andere natuurgebieden in 24 Europese landen. De Belgische natuurreservaten worden echter besproken op een tweetal pagina's.

Milieubewust tuinieren; Geoff Hamilton; uitgegeven bij Z.H.U., verspreid door Standaard Uitgeverij; 1990, 288 p., gebonden, met foto's in vier kleuren, ISBN 90-5112-105-9, 1195 fr., boekhandel.

Deze praktische uitgave is een inleiding voor iedereen die ekologisch wil tuinieren in zijn groente- of siertuin.

Catalogue of Concauwe reports; Concauwe, Madouplein 1, 1030 Brussel, tel. 02/220.31.11; 1989, 38 p.

De Europese organisatie voor milieu- en gezondheidsbescherming van de petrochemische industrieën heeft een overzicht gemaakt van haar gespecialiseerde rapporten.

Ecologisch bouwen, wonen en werken; Kees Haakman; uitgegeven door Landelijk Milieu Overleg, Donkerstraat 17,

NL-3511 KB Utrecht, 00/31/30/33.13.28; 1990, 83 p., ISBN 90-71102-10-6, 15 gulden (verzendingskosten inbegrepen) op giro-nummer 196562 onder vermelding van M+W 72409 + titel.

Besprekt vanuit de praktijk de uitgangspunten, bouwmaterialen en bouwmethoden van het ekologisch bouwen en legt een verband met milieuvriendelijke werkgelegenheid. Metaandacht voor recente woningbouwprojecten in Nederland.

Het einde van de natuur; Bill McKibben; uitgegeven door Anthos, verspreid door uitgeverij Westland nv, Th. van Cauwenberglei 101, 2120 Schoten, tel. 03/658.80.60; 1990, 213 p., ISBN 90-6074-651-1, 498 fr.

De schrijver probeert in een opeenstapeling van bemerkingen en argumenten het failliet van de natuur en van onze beschaving aan te tonen.

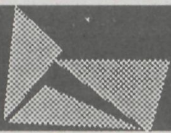
Martine Langen

De in deze rubriek opgenomen publicaties zijn, tenzij vermeld, niet verkrijgbaar bij de Bond Beter Leefmilieu. Ze kunnen wel, na telefonische afspraak, geraadpleegd worden in onze milieubiblioteek (Luxemburgstraat 20, 1040 Brussel, tel. 02/514.05.00).

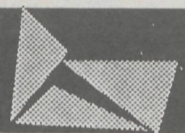
Gelieve de boeken te bestellen via de betreffende uitgeverij of de boekhandel: adres, tel., prijs en eventueel rekeningnummer worden telkens vermeld. Steeds de titel van het gewenste boek aanduiden, indien men via een rekeningnummer bestelt!

Vele van de Nederlandse uitgaven zijn verkrijgbaar bij Stichting Milieubook, Henri Polaklaan 42, NL-1018 CT Amsterdam, tel. 00/31/20/24 49 89. De goedkoopste manier om een boek in het buitenland te bestellen is per internationale postwissel. Formulieren hiervoor zijn in de postkantoren verkrijgbaar.

Enkel de boeken met het recyclage-embleempje werden gedrukt op kringlooppapier.

PUZZELEN

BOMENPUZZEL

Met behulp van de hieronder gegeven lettergrepen kunnen de namen van 20 bomen gevormd worden.
Bij een juiste oplossing vormen de beginletters van boven naar beneden gelezen de naam
van een uitheemse boomsoort, die zich erg misdraagt in onze bossen,
en zich ontwikkeld heeft tot het onkruid onder de bomen.
De oplossingen dienen ons voor 10 juli te bereiken op volgend adres:
Milieurama puzzelen, Luxemburgstraat 23/5 te 1040 Brussel.

Lettergrepen: A/A/A/A/AR/BEEL/BES/BI/BOOM/BOOM/BOOM/DEL/DEL/DOORN/DOORN/E/
ELS/ES/EU/GINK/GO/I/JE/KA/KAS/KAT/KER/LA/LEX/LIER/LYP/MAN/MANN/MEI/NI/NO/
NORD/OK/PO/PU/QUOI/RA/RIKS/RO/SCHIET/SE/SPAR/SPAR/TAN/TE/TEL/TUS/VE/VUIL/
WILG/WILG/WILG.

1. Witbladige populier	
2. Stekelige boom	
3. Ahorn	
4. Akacia	
5. Hulst	
6. Boom met eetbare vruchten	
7. Alpenden	
8. Grauwe wilg	
9. Aziatische naaldboom	
10. Vaak geknotte boom	
11. Australische boom	
12. Sporkehout	
13. Walnoteboom	
14. Japanse noteboom	
15. Naaldboom	
16. Lork	
17. Bindwilg	
18. Lijsterachtige sierboom	
19. Esp	
20. Mammoetboom	

Oplossing van het april-nummer:

1. Maretak; 2. Orchidee; 3. Erika; 4. Raaigras; 5. Afrikaantje; 6. Sleutelbloem; 7. Vingerhoedskruid; 8. Edelweiss;
9. Ribes; 10. Gladiol; 11. Eendekroos; 12. Eenbes; 13. Tormenit; 14. Madeliefje; 15. IJzerhard; 16. Narcis; 17. Iris;
18. Egelantier; 19. Turkse tarwe; 20. Jenoffel; 21. Eikvaren. Het plantje met de hemelsblauwe bloemen:
Moerasvergeetmijnietje.

Uit de juiste oplossingen werd Jo Buysse uit Nazareth geloot, en zal eerstdaags een boekenpakket ontvangen.

Dirk Serneels

KALENDER

V.E.L.T. open tuinen dag

Zondag 17 juni tussen 10 en 17 uur gaan de poorten van een 80-tal V.E.L.T.-tuinen in heel Vlaanderen open voor het grote publiek. V.E.L.T. staat voor Vereniging voor Ekologische Leef- en Teeltwijze vzw. Het is de bedoeling de bezoekers te overtuigen dat biologisch tuinieren kan en dat biologisch tuinieren niet alleen productief, maar ook mooi en milieuvriendelijk is.

Voor meer informatie en adressen: V.E.L.T., Welkomstraat 18, 2220 Wommelgem, tel. 03/353.80.53.

Studiedagen OVAM

De Openbare Afvalstoffenmaatschappij voor het Vlaamse gewest organiseert in juni een studiedag. Op vrijdag 22 juni om 9 u vindt er een studiedag plaats over de selectieve inzameling van huishoudelijke afvalstoffen. Deze gaat door in het Limburgs Universitair Centrum in Diepenbeek. De deelnameprijs bedraagt 1000 BF (documentatiemap, koffie en lunch inbegrepen).

Voor meer inlichtingen: OVAM, Jos Artois, Kan. De Decckerstraat 22, 2800 Mechelen, tel: 015/20.83.20.

Besluitvorming en afvalverwerking

Van 26 tot en met 29 juni gaat aan de V.U.B. een zomerschool door over "Besluitvorming en afvalverwerking", en ze wordt georganiseerd door het departement

menselijke ecologie. Naast een lesprogramma zijn er ook bezoeken voorzien aan Antwerpse en Gentse afvalverwerkingsprojecten. De voertaal van de zomerschool is Engels, de kostprijs is 15.000 BF (lunch inbegrepen) of 2.500 BF voor studenten (zonder lunch).

Voor inschrijvingen: V.U.B., departement menselijke ecologie, Pleinlaan 2, B-1050 Brussel, tel. 02/641.34.24.

Strandwandelingen

Centrum Middenkust richt in de zomermaanden geleide strandwandelingen in. Bijna elk weekend in juli en augustus wordt er gewandeld in Oostende. De kostprijs is voor volwassenen 60 BF, voor kinderen 30 BF.

Voor de juiste data en vertrekuren: Centrum Middenkust
Langestraat 73
8400 Oostende
tel. 059/80.67.66

MILIEURAMA IS HET MAANDBLAD VAN DE BOND BETER LEEFMILIEU

Redactie en administratie
Bond Beter Leefmilieu
Luxemburgstraat 23/5, B-1040
Brussel tel.: 02/5140500

Jaarabonnement
500 BF te storten op
rek. nr. 001-1475409-18 van de
Bond Beter Leefmilieu vzw.
Steunabonnement: 1000 BF
Buitenland: 650 BF
Los nummer: 50 BF

Hoofdredakteur en verantwoordelijke uitgever
Lieve Grauls

Eindredakteur
Bert Eskens

Werken mee aan dit nummer:

Egbert Asselman
Frank Clottens
Marc Corbeels
Hubert David
Rik De Baere
Herman Gobel
Luc Goeteyn
Bruno Hamels
Martine Langen
Bea Lootens
Marc Meeus
Ingrid Pauwels
Dirk Serneels
Dirk Van Gijsegheem
Mauricette Van Houdt
Luc Verhaeghen (omslagfoto)
Bruno Wens

Vormgeving
MIOS vzw, Th. Coppensstr. 7,
1730 Zellik, Tel. 02/513.32.60

Copyright
Overname van artikels wordt
aanbevolen, mits bronvermelding.

UITERAARD WERD OOK DEZE
MILIEURAMA GEDRUKT OP
KRINGLOOPPAPIER.

BBL-Cahiers

B.B.L.-cahier nr.1

MILIEU-EFFEKTBEOORDELING IN VLAANDEREN

(Bruno Wens)
150 BF

Dit eerste B.B.L.-cahier is bedoeld als een basisdokument om de lezer de werking van het beleidsinstrument MER (milieu-effektrapport) duidelijk te maken.

Veel aandacht gaat naar de randvoorwaarden waaraan de MER-wetgeving moet voldoen, wil het een bruikbaar beleidsinstrument zijn.

De voorgestelde Vlaamse MER-wetgeving wordt op basis van deze kwaliteitseisen bekritiseerd.

Uitg. Bond Beter Leefmilieu; 95 blz.

B.B.L.-cahier nr. 3

KOMMENTAAR OP HET VLAAMS MILIEUBELEIDSPLAN EN NATUURONTWIKKELINGS- PLAN 90-95

150 BF

Op 14 februari stelde gemeenschapsminister Kelchtermans een prestigieus milieu- en natuurplan aan de media voor. Het leek een hele verbetering ten opzichte van het MINA-plan 2000. Via een breed overleg binnen de milieubeweging schreef de B.B.L. op korte termijn een uitgebreide kommentaar op het nieuwe milieu- en natuurplan. Dit B.B.L.-cahier nr. 3 maakt duidelijk dat aan het plan van de minister nog heel wat haken en ogen zitten. Om een effectief en geïntegreerd milieubeleid te voeren zal men de Vlaamse milieubeleidsplanning nog zwaar mogen verbouwen.

Uitg. Bond Beter Leefmilieu; 45 blz.

B.B.L.-cahier nr. 2

NAAR EEN MEER GEINTEGREERD EN GESTRUKTUREERD MILIEUBELEID

Een voorzet voor de milieubeweging

(Luc Goeteyn)
150 BF

Dit tweede B.B.L.-cahier ontwikkelt een visie op integrale milieubeleidsplanning.

De slechte toestand van het milieu is immers gedeeltelijk te wijten aan een tot nu toe te sektoriële milieubeleidsvoering in Vlaanderen. Een globale aanpak dringt zich uitdrukkelijk op.

Onder andere op basis van het Nederlandse ideeëngoed terzake worden in dit cahier de krachtlijnen voor een toekomstig integraal milieubeleid getrokken. Een eerste aanzet tot meer concrete maatregelen sluit erbij aan.

Uitg. Bond Beter Leefmilieu; 18 blz.

B.B.L. - cahier nr. 4

HUISVUILVERBRANDING

Een grootschalige "end of the pipe" oplossing voor het afvalprobleem
(Bruno Wens)

150 BF

OVAM opteert in zijn nieuw afvalstoffenplan voor verbranding als verwerkingsmethode voor het Vlaamse huisvuil. Naast een uitgebreide beschrijving van de methode en een inventaris van de huidige situatie in Vlaanderen beoogt het cahier vooral de voor- en nadelen van afvalverbranding tegen elkaar af te wegen.

Niet alleen de milieuhygiënische aspecten, maar ook de gevolgen voor het afvalbeleid komen hierbij aan bod. Dit vierde B.B.L.-cahier is dan ook een goede gids voor iedereen die het komende afvalstoffenplan wil beoordelen of meer inzicht wil verkrijgen in de afvalverbrandingsproblematiek.

Uitg. Bond Beter Leefmilieu, ± 25 blz.